Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 301 (13790) | 1974 оной декабриин 25, среда | Сэн 2 мүнгэн.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ СЕССИ НЭЭГДЭЭ

РСФСР-эй наймадахи зарлалай Верховно Соведэй наймадахи сесси декабриин 24-нэй үглөөнэй часта Кремлиин Ехэ ордон соо нээгдээ.

Депутадууд болон айлшад һууриһаа бодожо, нүхэд Л. И. Брежневые, Ю. В. Андроповые, А. А. Гречкые, В. В. Гришиние, А. П. Кириленкые, А. Н. Косыгиние, Ф. Д. Кулаковые, К. Т. Мазуровые, А. Я. Пельшые, Н. В. Подгорные, Д. С. Полянскиие, М. А. Сусловые, А. Н. Шелепиние, П. Н. Демичевые, Б. Н. Пономарёвые, М. С. Соломенцевые, Д. Ф. Устиновые, В. И. Долгих, И. В. Капитоновые, К. Ф. Катушевые угтэжэ, удаан альга ташалгаар угтаба.

Россиин Федерациин Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **В. А. Котельников** сессиие нээгээ.

Шэнээр һунгагдаһан депутадууд В. Ф. Гавриленкын, Н. И. Масленниковай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые мэдэрхэ тухай Мандатна комиссиин элидхэл тушаа тогтоол баталан абтаа.

Сессиин зүблэхэ зүйл:

1. 1975 ондо РСФСР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай.
2. РСФСР-эй 1975 оной гүрэнэй бюджет тухай ба РСФСР-эй 1973 оной гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай.
3. РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй зарлигуудые баталха тухай асуудалнуудтайгаар багтадаба.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, республикын Госпланай түрүүлэгшэ депутат **Н. И. Масленников** 1975 ондо РСФСР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ Гүрэнэй түсэб тухай элидхэл хэбэ.

ШЭНЭ ТАСС ҺОНИН

РСФСР-эй Верховно Соведэй Старейшинэнүүдэй Соведэй, Мандатна комиссиин заседанинууд

РСФСР-эй Верховно Соведэй Старейшинэнүүдэй Соведэй заседани декабриин 23-да Кремлиин Ехэ ордон соо боложо, РСФСР-эй наймадахи зарлалай Верховно Соведэй наймадахи сессиин зүблэхэ зүйлдэ, хүдэлмэриин журамда хабаатай асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

* * *

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ В. А. Котельников заседаниие хүтэлбэ. РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. А. Яснов Старейшинэнүүдэй Соведэй хүдэлмэридэ хабаадаһан байна.

* * *

РСФСР-эй Верховно Соведэй Мандатна комиссиин заседани декабриин 23-да болоһон байна. Тэрэ декабриин 23-да болоһоо бараһан депутадуудай хоорондо һунгуулиин хэдэн округуудта һунгагдаһан депутадуудай эрхэ түлөөлэл шалгаха тухай асуудалнуудые хаража үзэбэ.

Комиссиин түрүүлэгшэ И. Трунов заседаниие хүтэлбэ.

(ТАСС).

БЕРЛИНДЭХИ ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД

ГҮРЭНДЭ МЯХА ХУДАЛДАХА АРАДАЙ АЖАХЫН ЖЭЛЭЙ ТҮСЭБ БЭЕЛҮҮЛХЭ ГЭЭШЭ КОЛХОЗ, СОВХОЗ БҮХЭНЭЙ НАНГИН УЯЛГА

ЗААБОЛ ДҮҮРГЭХЭ ЁҺОТОЙБДИ

1974 оной дүүрэтэр тэбхэр нэгэ недели үлэбэ. Тиигэбэшье һаань, гүрэндэ мяха худалдаха жэлэйнгээ түсэб аймаг бүхэнэй, колхоз, совхоз бүхэнэй заабол дүүргэхэ тухай асуудал тон хурсаар табигдана. Яахадааб гэхэдэ, зарим хүтэлбэрилэгшэд түсэбөө дүүргэхэ бүрин арга боломжотой байһан аад, элдэб шалтагаан дурдаһан бэеэрээ, гүрэнэй урдахи нангин уялгаяа дүүргэнгүй үлэхэ гэһэн һэдэлгэ гаргана. Инмэ һэдэлгые буруушаангүй байхын аргагүй. Гүрэнэй түсэб бэелүүлхэ хэрэгтэ һаалта хэхэ, түбэг татаха нэгэшье ушар байха ёһогүй.

Гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө болзорһоонь урид амжалтатайгаар дүүргэжэрхёод, мүнөө түсэбһөө үлүүлэн мяха тушаажа байһан аймагууд, колхоз болон совхозууд манай республика дотор үсөөн бэшэ. Инмэ аймагууд ба ажахынууд бүхы бусад аймагуудта, колхоз, совхозуудта һайн һайхан үльгэр жэшээ харуулна. Захааминай, Зэдын, Сэлэнгын, Хурамхаанай болон Прибайкалиин аймагууд гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө дүүргээд, түсэбһөө үлүүлэн тушаажа байнхай.

Жэшээлхэдэ, Зэдын аймагай ажалшад 1974 ондо түсэбһөө үлүүлэн нилээд ехэ ноohо, мяха, һү тушаахаар зоригжонхой. Баһа нэгэ һайн талань юуб гэхэдэ, али бүхы малайнь тоо толгой 1973 онойхиһоо нилээд олошорхоор хүлеэгдэнэ. Хонидойнь тоо 14 мянган толгойгоор олошорхо жэшээтэй. Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ, Зэдын—Ленинэй болон Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ, Түнхэнэй—Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудай энэ талаар үрэ дүнгүүд илангаяа һайшаалтай байна.

Эдэ аймагууд, колхоз болон совхозууд мал ажал хүгжөөхэ, мяха элбэтжүүлхэ, гүрэндэ мяха худалдаха жэлэйнгээ түсэб бэелүүлхэ талаар хайшан гээд инмэ амжалтануудые туйлааб, ямар арга методүүдые хэрэглээб гэхэдэ, тусгаар «нюуса» байхагүй. Имагтал малшадай дунда ойлтууламжын хүдэлмэри оншотойгоор ябуулагдана. Тиимэһээ малшад өөһэдынгөө зорилгые гүнзэгыгөөр ойлгоно. Бүхы малшадай дунда социалис мүрысөөн үргэн далайсатайгаар, үрэ дүн ехэтэйгээр эмхидхэгдэнэ. Мүрысөөндэ хэн түрүүлжэ, хэн хожомдожо ябанаб, яахадаа хожомдоноб, хайшан гээд урагшаа түргэн дабшажа, түрүүшүүлые хүсэлтэйб — инмэ шухала асуудалнууд тухай малшадай дунда үнэн зүрхэнэй халуун хөөрэлдөөн болодог байна.

Теэд инмэ түрүү аймагууд болон ажахынуудай хажуугаар гээгдэлтэй, хожомдожо ябадаг, хангалтагүйгөөр хүдэлдэг, гүрэндэ мяха тушааха жэлэйнгээ түсэб үшөө дүүргээдүй аймагууд болон ажахынуудай тохёолдодог байһыень халагламаар. Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын аймагууд гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө үшөө дүүргээдүй байһаар. Хяагтын аймагай «Дружба» ба Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозууд, Мухар-Шэбэрэй — «Авангард» ба Сутайн совхозууд, Бэшүүрэй — «Сибирь» ба Хёлгын совхозууд илангаяа ехэ гээгдэлдэ оронхой. Эдэ ажахынууд гүрэндэ горитойхон мяха үрнтөөд байна. Жэшээнь, 1974 оной декабриин 16-най мэдээгээр гүрэндэ мяха худалдаха жэлэйнгээ түсэб Бэшүүрэй аймагай Хёлгын совхоз 47 процент, Хяагтын аймагай Ехэ-Нугын совхоз миил 41 процент дүүргэһэн болоно. Эдэ совхозууд аймагуудайнгаа бүхы бусад ажахынуудые гэдэргэнь татана ха юм. Сэхыень хэлэхэдэ, долоон хоногой турша соо жэлэйнгээ түсэб эдэ хоёр совхозой дүүргэхэнь хэршье бэрхэтэй һаань, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, партийна организацинууд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд тодорхой хэмжээнүүдые абаха, түсэбөө заабол бэелүүлхые оролдохо уялгатай.

Манай республикын хүдөө ажахые саашадань улам түргэн хүгжөөлгэдэ парти болон правительство тон ехэ анхарал хандуулна, колхоз болон совхозуудта айхабтар ехэ туһа хүргэнэ: мүнөө үеын орёо оньһон машина техникээр саг үргэлжэ хангана, ажахынуудай үрэһөөр дуталдахадань эрхим шанартай үрэһэ хүрэнгэ гүрэн урьһаламжаар үгэнэ, элдэб бүрини үтэгжүүлгээр хангана. Гүрэнһөө шэмэтэ тэжээл (концентрат) абадаггүй колхоз гү, али совхоз манайда байхагүй. Теэд хүдөө ажахын продукци гүрэндэ худалдаха түсэбөө — нангин уялгаяа саг соонь дүүргэхэгүй гээшэ, зөөлэнөөр хэлэхэдэ, ехэл зохидгүй, таагүй, эшхэбтэр ябадал болоно даа. Инмэ ябадалые юун гэжэ тайлбарилтайб? Түбхын түрүүндэ, журамай һула, харюусалгын бага байһанаар тайлбарилхаһаа ондоо аргагүй. Колхозой түрүүлэгшэ гү, али совхозой директорээр томилогдохо гээшэ ехэ харюусалгатай хэрэг байхаһаа гадна, баһа тэрэ хүтэлбэрилэгшэдэ ехэ найдабари үзүүлэгдэнэ ха юм. Арад зоной үзүүлһэн энэ найдабарида үнэн сэхээр хандажа, бэедээ даажа абаһан уялгаяа оролдосотойгоор дүүргэхэ гээшэ нэрэ түрын, алдар солын хэрэг болоно бшуу.

Манай республика гүрэндэ мал ажалай бүхы бусад продукци тушааха жэлэйнгээ түсэб амжалтатайгаар дүүргээ. Гансал мяхаар гүрэнэй түсэб дүүргэгдээгүй байна. Энэ талаар гээгдэлдэ ороһон, хожомдожо ябаһан, түсэбөө мүнөө болотор бэелүүлэнгүй байһан колхоз, совхозууд республикынгаа түрүүлжэ ябаһан бүхы бусад ажахынуудые гэдэргэнь татажа, зохидгүй, муу байдалда оруулжа, хохидуулжа байнхай. Гүрэндэ мяха худалдаха жэлэйнгээ түсэб үшөө дүүргээдүй байһан ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, партийна организацинуудай секретарьнууд өөһэдынгөө ажал ябуулгада эрид хубилалта хэжэ, тон тодорхой хэмжээнүүдые абаха, түсэбөө заатагүй бэелүүлхэ уялгатай. Табан жэлэй тодорхойлхы жэлдэ арадайнгаа ажахын түсэб дүүргээгүй нэгэшье колхоз, нэгэшье совхоз байха ёһогүй. 1974 ондо гүрэнэйнгөө түсэб дүүргэнгүй, доёмхотой үлэһэн ажахынууд ерэхэ жэлэй харюусалгатай зорилгонуудые хайшан гээд амжалтатайгаар бэелүүлхэ болоноб? Энээн тухай гүнзэгыгөөр бодожо үзэмөөр.

«1975 ондо манай ороной үмэнэ экономическа, политическэ болон уласхоорондын туйлай ехэ удха шанартай зорилгонууд табигдана, — гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ нүхэр Л. И. Брежнев онсолон тэмдэглэһэн байна. — Тэдэниие шиидхэлгэдэ бүхы партияа, бүхы арадаа элсүүлхэ, партийна эдэбхитэдые зоригжуулха шухала, табан жэлые дүүргэхын, үлүүлэн дүүргэхын түлөө тэмсэл хадаа коммунист бүхэнэй, ажалшан бүхэнэй гүн сэдьхэлэй, өөрынь ухаан бодолой эрилтэ болохыень туйлаха шухала».

Тэрэшэлэн 1974 ондо гүрэндэ мяха худалдаха жэлэйнгээ түсэб заабол дүүргэхэ гээшэ коммунист бүхэнэй, ажалшан бүхэнэй гүн сэдьхэлэйнь эрилтэ болог лэ!

ШАХАМАЛНУУДЫЕ ХАРУУҺАЛАГШАД УРМАШУУЛАГДАНА

Мал түргэн зуура түлжүүлхэ, шахан таргалуулха талаар «Сибиряк» колхоз аймаг доторoo эрхимлэжэ ябадаг. Тэдэнэр энэ үнгэржэ байгаа жэлдэ урданайхиһаа үшөө ехэ амжалта туйлаба: 5380 центнер мяха худалдаха түсэбөө 490 центнерээр үлүүлэн дүүргэнхэй.

Энэ колхоздо мал шахан таргалуулха хүдэлмэри промышленна һуури дээрэ табигданхай. Эндэ һайнаар ажаллажа, абаһан уялгаяа үлүүлэн дүүргэдэг малшад али бүхы аргаар урмашуулагдана. Тэдэнэр түлөөһэгүй путевкоор курортнууд болон санаторинуудаар амарна, Советскэ Союзай хото городуудаар аяншална.

Виктор Илларионович Мордвиновай хүтэлбэрилдэг арбан хоёр малшадай дундаһаа инмэ урмашуулгада хүртэһэн зон олон.

Хүсэд һайн тэжээлгүй һаа, ямаршье үрэ дүн туйлагдахагүй бшуу. Мүнөө шахалганда байгаа үхэр бүхэндэ үдэртөө 3 килограмм үбһэ, 3 килограмм таряа талханай зүйл, 20 килограмм силос, хэршэгдэһэн һолоомон дуран сооонь үгтэнэ.

— Ерэхэ жэлдэ 5700 центнер мяха гүрэндэ тушааха зорилготойбди, — гэжэ Виктор Илларионович хөөрэнэ. — Январь һарада 200 үхэр бэлэдхэлэй пунктда тушаагаад, түлжүүлгэдэ байгаа 200 хашарагуудаа шахажа эхилхэбди. Тиихэдэ гүрэндөө бүхы үхэрнүүдээ 350 килограммһаа доошо бэшэ шэгнүүртэйгээр худалдаха байнабди.

Эндэхи малшадай зориһондоо хүрэхэ байһанда ямаршье һэжэггүй.

Г. ИРИНЦЕЕВ,
«Саяан» газетын корр.

Улаан-Үдын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой һаалиин дүрбэдэхи фермэдэ бүхыдөө мянга шахуу үхэр харууһалагдадаг юм. Тиин тус фермэдэ мал шахан таргалуулха, тобиржуулан ехэ болгохо зорилготойгоор тусхай найман гүүртэ байгуулагданхай. Эдэ бүлэгүүдыень үнинэй, дүршэлтэй үхэршэн, коммунист Макей Яковлевич Болонев хүтэлбэрилдэг юм.

Мал шахан таргалуулха гүүртэнүүдтэ бүхыдөө 25 хүн ажаллана. Үхэршэдһөө гадна, һолоомо хэршэжэ, малай тэжээл буйлуулан бэлдэхэ хүдэлмэришэд эндэ олон юм.

Жэлэй эхиндэ дурсагдаһан фермын малшад малаа һайнаар шахан таргалуулжа, гүрэндэ 2100 центнер мяха тушааха уялга абаа бэлэй. Теэд мүнөө эдэнэр хэлэһэн үгэдөө хүрэжэ, хараалһан зорилгоёо бүри октябрь һарада сүм дүүргээ.

Фермэдэ эмхидхэгдэһэн гүүртэнүүдэй коллективүүдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ Корней Назарович Ивановой гүүртынхид эрхимлэжэ ябана. Үнгэрһэн һарада тус гүүртын малшад гүрэндэ 114 үхэр тушаагаа. Тэдэнэйнь 90 толгой эрхим тарган, үлдэгшэдынь дундуур хүшэ тамиртай гэһэн сэгнэлтэтэйгээр абтаа. Малшадай хэһэн ажалай дүн согсолон гаргахада, энэ гүүртэдэ хүдэлдэг үхэршэд малайнгаа шэгнүүрые сүүдхэдэ дунда зэргээр 987 граммаар нэмээгээ.

Тэрэшэлэн мал шахан таргалуулгада үхэршэд Георгий Афанасьевич Патрахин, Иосиф Изотович Ковалев гэгшэд мүн лэ эрхимлэнэ. Эдэ нүхэдэй харууһалһан мал тус бүреэ 380 килограмм шэгнүүртэйгээр мяханда тушаагдана. Мүнөө дурсагдагша хоёр үхэршэд хашарагуудые даажа абаад, адуулжа байна.

Гэхэтэй хамта үнинэй малшад Георгий Иванович Рыжаков, Стефан Евтеевич Патрахин гэгшэд абаһан уялгаяа үлүүлэн дүүргэжэ, эрхимлэгшэдэй зэргэдэ гараа.

Эдэ үдэрнүүдтэ колхозой шахамалнуудай гүүртэнүүдтэ ерэхэ жэлдэ тушаагдаха мал харууһалагдана.

А. ПОСТРИГАНЬ.

СҮҮДХЭДЭ— 800—900 ГРАММААР

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: үхэршэн **К. И. Иванов** малаа эдеэлүүлжэ байна. Малшад **Г. А. Патрахин** (зүүн гарһаа), **И. И. Ковалев** гэгшэд.

З. ВЕСНИНАГАЙ фото.

МАЛАА ТАРГАЛУУЛҺАНАЙ АШААР

Манай трестын харьяата совхозууд энэ жэлдэ 79.550 центнер мяха гүрэндэ тушааха түсэбтэй юм. Мүнөө энээнээ дүүргээд, арадай ажахын түсэбһөө үлүү зуу гаран центнер тушаахаар оролдожо байна.

Малай тоо олошоруулха, мал түргэн зуура түлжүүлхэ, шахан таргалуулха талаар Бэшүүрэй аймагай Бодонгуудай совхоз (директорынь Д. Цыденжапов) бултанда жэшээ харуулна. Энэ совхоз намарһаа хойшо дүрбэн дулаан байра соо мянга гаран буруу, хашарагуудые һайн тэжээлдэ байлгажа, түргэнөөр түлжөөнэ, шахан таргалуулна. Энэ ажахы түрэндөө 360—380 килограмм шэгнүүртэй мал худалдана. Мал түлжүүлхэ, шахаха хүдэлмэринь гол түлэб оньһожоруулагданхай.

Мүн Улаан-Үдын аймагай «Никольский» совхоз үхэрнүүдые шахан таргалуулха талаар баян дүршэлтэй болонхой. Мүнөө эндэ 2000 гаран үхэр шахан таргалуулагдана. Эдэ үдэрнүүдтэ шахамалнуудаа бэлэдхэлэй пунктда оруулжа, энэ жэлэй арадай ажахын түсэбһөө үлүү 700-гаад центнер мяха тушаахаар эрмэлзэнэ.

Мал шахан таргалуулха, гүрэндэ һайн шанартай мяха худалдаха талаар Зэдын, Түнхэнэй, Хориин болон «Талецкий» совхозууд яһала амжалтатайгаар жэлээ үдэшэжэ байна. Эдэнэр арадай ажахын түсэбһөө гадуур нилээд ехэ мяха бэлэдхэлэй пунктда оруулаһхай.

В. УНЖЕЕВ.
«Скотопром» трестын ахамад зоотехник.

ЮУНДЭ ГЭЭГДЭЛДЭ ОРООБ?

Захааминай аймагай совхозуудай гол һалбаринь мяхалиг үүлтэрэй үхэрнүүдые үсхэбэрилгэ гэжэ мэдээтэй. Энэ талаараа һайн амжалтануудые туйладаг болоһон СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ, Далахайн, Санагын, Хамниин совхозууд жэл бүри малай тоо толгой олошоруулха, гүрэндэ тарган, шэгнүүр ехэтэй мал тушааха түсэбөө бэелүүлдэг болонхой.

Энэ жэл Михайловкын, Дүтэлүүрэй совхозууд дунда зэргээр 335—334 килограмм шэгнүүртэй үхэрнүүдые гүрэндөө тушаагаа. СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ совхозой тушааһан 4828 центнер шэгнүүртэй бүхы малай 95 процентнь тарган шанартайгаар абтаа. Санагын совхозой 5402 центнер мяха тушаахадань, 90 процентнь тарган шанартай гэжэ тодорхойлогдоо. Аймагай эдэ ажахынууд ороохо таряа ургуулдаггүй, малдаа таряа талханай зүйл бусад ажахынуудһаа багаар эдюулдэгшье һаа, зунай сагта бэлшээриин һайниие ашагладаг, малаа түхэреэн сүүдхэдэ адуулдаг боложо шадаһан дээрэһээ хүсэ һайнаар абхуулдаг, таргалуулдаг болонхой юм. Намар — октябрь, ноябрь һаранuудта тэдэнээ шахалгада табижа таргалуулаад, гүрэндэ худалдадаг.

Тиихэдэ, тад ондоо байдалтай, өөрын ургуулһан ороохо таряанай холисо малдаа ехээр эдюулдэг, мал шахан таргалуулха гол шэгнэлтэй Харацайн совхоздо хүлисэшэгүй муу байдал тохёолдоно. Энэ жэл 3950 центнер мяха гүрэндэ худалдаха түсэбөө декабриин 1-нэй байдалаар арайхан 2445 центнертэ хүргөө гэхэ гү, али үшөө 1505 центнер дуталдана. Саашадаа худалдагдаха хараатай хашарагуудай шэгнүүр дунда зэргээр 250 килограммһаа дээшэлхэгүй байна. Инхэлээрээ үшөө 600 хашараг худалдаа һаа, 1974 ондо мяха тушааха түсэбөө дүүргэжэ гарахаар юм.

Жэлэй эсэстэ 3185 үхэртэй байха түсэбтэй аад, оройдоо 3116 толгойтой байна. Декабрь һара соо 120 тугал абаха, түсэбөө үлүүлһэн Хамниин совхозһоо 100 үхэр худалдан абахабди гэжэ совхозой ахалад зоотехник нүхэр Я. А. Николаев һанаагаа заһана. Малшадай хэлэһээр харахада, 120 тугал абтахань хүшэр юм ха. Инмэ аза талаанай болоо һаа, үшөө 79 толгой голодоһондо гараһан үнеэ, буха болон гунжадые, 33 толгой адуу гүрэндэ худалдажа, 350 центнер мяха нэмээхэ һанаатай. Тиигэбэшье һаань, түсэбһөөнь 1155 центнерээр, нёдондонойхиһоо 548 центнерээр доогуур тушаагдаха болоно. Энээнһээ гадна, декабрь һарада ажахы доторой хэрэгсэлдэ мал үүсэлэгдэхэ, үхэл гарзада орохо байна. Эдэ бүгэдые хараада абабал, түс ажахын гүрэндэ мяха худалдаха, малай тоо олошоруулха түсэбүүдээ нэгэн доро дүүргэхэнь бэрхэтэй.

Эдэнэр яахадаа өөһэдынгөө хараалһан түсэб дүүргэхээ болинтобо, гээшэб гэжэ асуултай. Энээндэ олон харюу байхагүй. Зоотехническэ, эмхидхэлэй хүдэлмэриин һула дээрэһээ болоо. Эндэ үнеэдые, эмэ хашарагуудые ороондо оруулһан. тэдэнэй хэзээ тугаллаха тухай тоо бүридхэл байхагүй. Тиимэһээ хэды мал һубайрнаб гэжэ мэдэхын аргагүй. Үнеэдые искусственна аргаар үрэжүүлгэ тоогдоногүй. Декабриин 1-дэ бии байһан 1042 үнеэдһээ, 164 гунжадһаа миил 800 тугал абтаад байна. Декабрь соо 120 тугал абахабди гэһэн хүсэлынь бэелүүлэгдээшье һаа, үшөө 286 тугал дутуу абтаха болоно. Хэрбээ тугал, үхэрнүүдээ үхэл гарзада оруулаагүй һаа, адагынь 1450 гаран центнер мяха гүрэндэ нэмээжэ тушааха аргатай байха һэн.

Мүн үхэл гарзада ороһон, һубайрһан хонидые тоолохо болоо һаа, үшөө 450—500 центнер мяхан нэмэжэ абтаха байгаа.

Совхозой ахамад зоотехник Я. Николаев, хони үсхэбэрилгөөр зоотехник В. Гончиков гэгшэд ажал хэрэгтээ харюусалгагүйгөөр, малшадтаа эрилтэ багатайгаар хандана.

Үхэрнүүдэй тоо толгой олошоруулха түсэбнай дүүрэхэгүйнь гэжэ лаб мэдэжэ байһан совхозой директор З. Г. Тумуров, ахамад зоотехник Я. А. Николаев, зоотехник Ц. Балданжапова гэгшэд сентябрь, октябрь һарануудта совхозой хүдэлмэришэдэй хубиин үлүү малые худалдан абахые дурадхахада, шэхэеэшье үргөөгүй һууһан юм. 250-һаа 300—310 килограмм шэгнүүртэй олон буруу, хашарагуудаа хүдэлмэришэд үүсэлээ, ондоо тээшэнь худалдаа. Ингэжэ гар дороо байһан арга боломжоёо алдажархиһан байна.

Мүнөө жэлдэ мяха худалдаха түсэбөө мянга гаран центнерээр дүүргэхээ болинтоод байхадаа, тэдэнэр бултадаа гэмэрэлдэжэ, гэмгэ хүниие бэдэрнэд. Теэд юуншье болохогүй хэбэртэй. Табан жэлэйншье түсэбэй энэ талаар бэелүүлэгдэхэнь бэрхэтэй болонхой.

Совхозой ветеринарна мэргэжэлтэд малай һубайралгатай тэмсэнэгүй. Һубай эхэ малаа элирүүлэн, искусственнаар үрэжүүлхэ хүдэлмэри хэгдэнэгүй. Искусственна үрэжүүлгын пунктнууд хүдэлгэгдэнэгүй. Ерэхэ жэлдэ түл олоор абажа, гээгдэлһээ гараха гэһэн эрмэлзэлгэ совхозой хүтэлбэрилэгшэдэй абадаггүй байһаниинь халагламаар.

Ерэхэ жэлэй 1-дэхи кварталда худалдагдаха мал декабрь хахадлатар шахалганда табигданагүй. Шахалганда табигдаха малай байра 5 жэлэй турша бэлэн боложо шадаганагүй. Нёдондо үбэл сэбдэг хүйтэн байра соо, аргал шабааһан дээрэнь, дэбдихэршэгүйгөөр байлгаһан малынь шэгнүүрээ биратай нэмээгүй һэн. Энэ жэлшье нёдондонойнгоо алдуутае дабтаһаар.

Ерэхэ жэлдэ түл үгэхэ гунжадые илган, гүүртэнүүд болгожо, харюусалгатай хүнүүдтэ даалгаха хүдэлмэриие аймагай бусад совхозууд эмхидхээ. Харин Харацайн совхозойхид гурбан гүүртын мал соо ябаһан ерээд гунжадые заажархёод, альгаа дэлгээд лэ һууһаар.

Эндэһээ харахада, хойто жэл, табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ малай тоо толгой олошоруулха, гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө бэелүүлхэ тухай һанаагаа баһал зобоногүй.

Буряадай «Скотопром» трестын хүтэлбэрилэгшэд саг үргэлжэ ябадаг болобошье, иимэ гүнзэгы гээгдэлдэ ороод байһан совхозойхидто туһалдаггүй.

Гүрэнэй түсэб бэелүүлгэдэ иимэ хайхарамжагүйгөөр хандажа байгаа совхозой хүтэлбэрилэгшэдһөө шангаар асууха саг ерээ.

Д. АЮШЕЕВ.
Манай корр.

партийна ажабайдал

ХИНАХА ЭРХЭ: ЯМАР БАЙДАЛТАЙБИБДИ?

КПСС-эй XXIV съезд захиргаанай ажал ябуулгые хинаха партийна эхин организацинуудай эрхыень улам үргэдхэһэн, энэ хүдэлмэрээ бүри нарижуулан һайжаруулха эрилтэ табиһан байна. Энэ даабарие бэелүүлэн, партийна олонхи организацинууд хинаха эрхээ зүбөөр хэрэглэдэг, харюусалгатайгаар хандадаг боложо байна.

Манай аймагай партийна эхин организацинуудта захиргаанай ажал ябуулга хинаха эрхэтэй 40 гаран комисси байгуулагданхай. Тэдэнэй бүридэлдэ 200 шахуу коммунистнууд һунгагданхай. Тэдэнэр предприяти болон ажахынгаа эрхэ байдалые хараадаа абан, захиргаанай ажал ябуулгын ямараар эрхилэгдэжэ байһые, хүтэлбэрилэгшэдэйнь партийна, гүрэнэй журам хэр зэргээр сахидагые хинажа байдаг. КПСС-эй Уставаар олгогдоһон хинаха эрхээ гүйсэд хэрэглэжэ шададаг, ехэ хүдэлмэри хэдэг хиналта бэелүүлхэ эрхэтэй комиссинууд манда яһала олон боложо байна. Тэдэнэр парткомой, партбюрогой хүтэлбэри доро хүдэлмэрээ ябуулна. Үйлэдбэриин болон культурна байгуулалтын гол шухала асуудалнуудые шиидхэхэ талаар захиргаанай албанай хүдэлмэрилэгшэд мүнөө үе сагай эрилтэдэ харюусамаар хүдэлмэрээ эмхидхэнэ гү, бии байгаа нөөсэ дарасаяа, арга боломжонуудаа хүсэд хэрэглэжэ шадана гү гэхэ мэтын шухала асуудалнуудта анхаралаа онсо хандуулна. Хэһэн шалгалтынгаа үндэһөөр дутагдалнууд тухай, өөһэдынгөө һанамжа, дурадхалнууд тухай партийна суглаанай болоходо эдэ комиссинууд мэдээсэжэ байдаг гуримтай.

Жэшээлхэдэ, «Одон» совхоз хонин ажал эрхилхэ гол шэглэлтэй яһала томо ажахы гээшэ. Гэхэ зуура энэ һалбаринь һая болотор мүртөө ороогүй байжа, ёһоор олзошье оруулдаггүй һэн. Урданай коммунист Б. А. Эрдынеевэй хүтэлбэрилдэг комиссиин хэһэн шалгалтын дүн парткомой заседани дээрэ зорюута зүбшэгдөө һэн. Тэндэ совхозой директор, ахамад мэргэжэлтэд тоосоһон байна. Тэрэ горитой хөөрэлдөөнэй һүүлээр хонишодой бригаданuудые ажахын тоосоондо оруулха хүдэлмэри эмхидхэгдээ. Ахалагша хонишодоор коммунистнууд, комсомолшууд, дүй дүршэлөөр баян, нютаг зондоо хүндэтэй хүнүүд томилогдоо. Иимэ хэмжээ ябуулга өөрынгөө һайн талые харуулаа. Мүнөө совхозой хонишод түл абаха, түлжүүлхэ, нооһо хайшалжа абаха түсэб даабаряа дүүргэдэг болоо. Тиигэжэ аймаг соогоо хоёрдохи жэлээ түрүүлжэ ябана.

«Заганский» колхозой партийна эхин организацида гүрэндэ тушаагдаха продуктнуудай шанар һайжаруулха хэрэгые хинаха эрхэтэй комисси байгуулагданхай юм. Тэрэ комисси яһала һайнаар өөрынгөө уялгые дүүргэнэ гэжэ хэлэлтэй. Тэрэ комиссие коммунист П. П. Иванов хоёрдохи жэлээ толгойлно. Павел Парамонович хиналтын хүдэлмэридэ коммунистнуудые, мүн партийнабэшэ эдэбхитэдые, ниитын эмхинүүдые шадамараар хабаадуулдаг. «Ямар нэгэн шалгалта хээ хадаа, тэрэ хүдэлмэридөө шадаал һаа, хүнүүдые олоор хабаадуулха гэжэ оролдогшоб. Тиигээд шалгалтынгаа үрэ дүнгые саг дарыдань зохихо соонь дуулгажа, мэдээсэжэ байбал, дутагдал түргэн усадхагдажа, ажал хэрэгшье урагшатай болодог юм даа», гээд Павел Парамонович хөөрэдэг.

Жэшээнь, үнгэрэгшэ жэлдэ Зуушан-Заганай һү һаалиин фермэһээ шанар муутай, гашаланги һүн ходо тушаагдадаг болобо. Комиссиин тэндэ ошожо, байдалынь шалгажа үзэхэдэ, колхозой правлени, ажахын зоотехнигүүд һайхан һү абаха, ариг сэбэрые сахиха, һаалишадай ажал хүнгэдхэхэ гэжэ огто оролдодоггүй байшоо. Тиимэ байһаарнь энэ асуудал партбюрогой заседани дээрэ хэлсэгдэһэн байна.

Бюрогой заседаниин һүүлээр һааһан һүеэ һайнаар шүүхэ, хүйтэн газарта байлгаха, тоһолигыень заатагүй тодорхойлжо байха хэмжээнүүд абтаа һэн. Мүнөө энэ фермын һаалишад тоһоной заводто имагтал нэгэдэхи, хоёрдохи группын шанартай һү тушаадаг болонхой. «Заганский» колхоз һайн шанартай һү тушаадаг ажахы гэжэ аймаг соогоо суурханхай. Хэрбээ жэлэй эхинһээ хойшо худалдаһан бүхы һүнэй 39,5 процентын нэгэдэхи группын байхада, харин хүршэ «Забайкалец» совхоздо иимэ шанартай һүниинь миин 1,4 процент боложо байха юм.

Мал ажалай продуктнуудай шанар һайжаруулха талаар колхозой захиргаанай эрхилдэг ажал ябуулгые хинаха эрхэтэй энэ комиссиин гэшүүд үхэр, хони, гахай шахан таргалуулха хүдэлмэрие хиналта доро абанхай. Энэ хэрэгтээ мүн лэ наринаар хандана, эмхидхэлэй бодото хүдэлмэри ябуулна. Колхозой гүрэндэ тушааһан шахамал үхэрэй толгой бүриин шэгнүүр 350 килограммһаа, гахайн — 100 килограммһаа доошоо байхаа болинхой.

Иимэ эдэбхитэйгээр, оролдосотойгоор хүдэлдэг партийна хиналтын комиссинууд аймаг соомнай яһала олон боложо байна. Захиргаанай ажал ябуулга хинаха комиссиин үүргын али зэргэ ехэ байһые дээрэ дурсагдаһан баримтанууд гэршэлнэ.

Гэбэшье захиргаанай ажал ябуулгые хинаха комиссинууд бултадаа һайнаар хүдэлнэ гэжэ хэлэхын аргагүй, зариманай хүдэлмэридэ горитой дутагдалнууд бии гэжэ сэхэ руунь хэлэхэ хэрэгтэй. Жэшээлхэдэ, «Путь Ленина» колхозой, Суулгын, «Забайкалец», «Авангард» совхозуудай партийна организацинууд мүнөө болотороо КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдһээ бодото тобшолол хэжэ шадаагүй байһаар. Тэндэхи партийна эхин организацинуудта байгуулагдаһан хиналтын комиссинууд ямаршье хүдэлмэри хэнэгүй. Харин партком болон партбюронууд манай хэрэг бэшэ гэһэншүүгээр хандадаг байна бшуу. Тэдэ, үнэндөө, иимэ комиссинуудай хүдэлмэрие хэн залан хүтэлбэрилхэ ёһотой болонob?

Гадна партийна зарим комиссинууд уялгаяа хүсэд мэдэнэгүй. Тиимэһээ тэдэнэй ажал ябуулга арадай хиналтын булэгүүдэй, «комсомолой прожекторэй» хүдэлмэриин шэнжэтэй болошодог байна. Энэ угаа таарахагүй ушар болоно. Иимэрхүү дутагдалые усадхаха, партийна комиссиин хүдэлмэриин өөрсэ илгаае тодорхойлон ойлгуулха гээшэ партиин райкомой, партком болон партбюрогой түрүүшын ээлжээндэ бэелүүлхэ зорилго болоно.

Хинаха эрхэ! Олоной хабаадалгатайгаар эмхидхэгдэхэ ёһотой энэ хүдэлмэридэ дутагдалнууд олон. Шиидхэгдээгүй, ойлгогдоогүй асуудалнуудшье ушардаг байна. Минии бодомжоор болоходо, энэ хэрэг ехэ орёо, үшөө хүсэд мүрөө олоодүй асуудал гэжэ хэлэхэ байнаб. Ушар тиимэһээ захиргаанай ажал ябуулга хинаха комиссинуудай хүдэлмэри тухай, тэдэнэй дүй дүршэл тухай, тэдэниие яажа хүтэлбэрилдэг тухай хөөрэлдөө эмхидхээ һаа, үгэеэ андалдаа һаа, ехэ һайн байгаа гэжэ һананаб. Энэ асуудалаар тусхай семинаршье үнгэргэбэл ехэ туһатай хэрэг болохо һэн гэжэ тэмдэглэлтэй.

П. МУРЗИН.
КПСС-эй Мухар-Шэбэрэй райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша.

ТАБАН ЖЭЛЭЙ ТҮРҮҮШҮҮЛ

ЕРЭХЭ ЖЭЛЭЙ ТҮСЭБӨӨР

Даша Цыденович Самбилов... Энэмнай Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай Холтосоной руднигта хори гаран жэлдэ хүдэлһэн нүхэр. Анха түрүүн эндэ ерэхэдээ миил хамһабарнин ажалда ябалсаа. Ямаршье ажалда оролдосотой һайнаар хандажа хүдэлдэг. Даша Самбилов уданшьегүй руднигта хэрэгтэй бүхы гол мэргэжэлнүүдые ханамжатайгаар шудалаа. Тиигэһээр байтараа руднигай забойщигуудай бригадын бригадираар дэбжүүлэгдэһэн намтартай.

Нүхэр Самбиловай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд һүүлэй арбаад жэлэй туршада ажалай һайн амжалтануудые түйлажа ябана. Һара, квартал бүхэнэй үйлэдбэриин түсэб үлүүлэн дүүргэдэг заншалтай. Хүдэлмэридөө оньһон техникэ ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэһэнэй ашаар ажалай бүтээсэ түсэбөөр хараалагдаһанһаа үлүү ехээр дээшэлүүлэгдэнэ. Хэһэн, бүтээһэн ажалайнь шанар хододоо шахуу эрхим һайн сэгнэлтэтэй байдаг.

Ажалша бэрхэ энэ нүхэр коллектив соогоо, бүхы аймагай ажалшадай дунда хүндэтэй, мэдээжэ болонхой. Наймадахи табан жэлэй түсэбтэ даабаринуудые амжалтатайгаар бэелүүлһэнэйнгээ түлөө Даша Цыденович Самбилов Октябриин революциин орденоор шагнагдаһан юм. Хэдэн жэлэй саада тээ комбинадайнгаа профсоюзай гэшүүдэй ехэ этигэл найдабарида хүртэжэ, СССР-эй профсоюзуудай XV съездэ хабаадалсаха зол жаргалтай байгаа.

— Профсоюзай съездэ ошохоб гэжэ ухаан бодолдомнишье ороогүй һэн. Мүнөө Москваһаа бусажа ябахадаа, зүрхэ сэдьхэлни ханаги, үшөө һайнаар хүдэлхэб гэжэ һананаб, — гээд тиихэдэ Даша Самбилов хөөрөө һэн.

Юһэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлэй түрүүшын үдэрнүүд бэлэй. Коллектив бүхэнэй хүдэлмэришэд урдахи зорилгонуудаа тодорхойлжо, социалис уялгануудые абажа байгаа. Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадта баһал тиимэ ажал ябуулагдажа байба. Тиихэдэ Даша Цыденович Самбиловай бригадын гэшүүд арга боломжонуудаа, хэрэглэгдээгүй нөөсэеэ нягтаар тооложо үзөө. Энээндэнь мэргэжэлтэд, экономистнууд туһалалсаа һэн ааб даа. Тиигэһэнэй удаа энэ бригадын гэшүүд комбинат соогоо түрүүлэн иимэ уялга абаһан юм: «Бүхы бригадаараа хубиингаа табан жэлэй түсэбтэ даабарие 1975 оной апрелиин 21-дэ — дэлхэйн пролетариадай вождь Владимир Ильич Ленинэй түрэһөөр 105 жэлэй ойдо сүм дүүргэхэ. Энээниие түйлахын тула бүхы арга боломжоёо, нөөсэеэ гүйсэд ашаглаха, техникэеэ бүтээсэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ».

Тус бригадын гэшүүдэй энэ һайн һайхан үүсхэлые комбинадай хүдэлмэришэд халуунаар дэмжээ бэлэй. Үшөө хэдэн бригада тиимэрхүү социалис уялгануудые абаа һэн. Тиигэжэ юһэдэхи табан жэлэй даабарие болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө социалис мүрысөөнэй эхин Зэдын комбинадта табигдаһан байгаа.

Даша Цыденовичэй ударидадаг забойщигуудай бригада абаһан энэ уялгаяа амжалтатай дүүргэжэ ябана. Энээн тушаа комбинадай профкомой түрүүлэгшэ, Социалис Ажалай Герой Александр Филиппович Ваганов иигэжэ хөөрэнэ:

— Нүхэр Самбиловай бригадын гэшүүд хэлэһэн үгэдөө хүрэжэ байна. Энэ жэлэй ноябриин дүнгүүдые гаргахада, тэдэнэр табан жэлэй түгэсхэхы жэлэй октябриин түсэбөөр ажаллажа байгаа. Ажалай иимэ үндэр амжалта имагтал социалис мүрысөөнэй ашаар түйлагдаа гээд сэхэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Д. Ц. Самбилов наһаараа залуушье һаа, өөрын шабинартай боложо үрдинхэй. Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай Холтосоной руднигай суута бригадир, СССР-эй Верховно Соведэй депутат Виктор Иванович Афанасьев тэрэнэй бригадада хүдэлмэришэн байһанаа дэбжүүлэгдэһэн юм. В. И. Афанасьевай бригадын гэшүүд мүнөө 1975 оной сентябриин түсэбөөр хүдэлжэ байнхай.

Һурган хүмүүжүүлэгшэ, ажалша бэрхэ Д. Ц. Самбиловай бригадын гэшүүдэй юһэдэхи табан жэлэй эхиндэ абаһан социалис уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэхэ байһанда бата найдамаар.

Б. ВАНЧИКОВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д. Ц. Самбилов.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.
Захааминай аймаг.

БурАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

НҮХЭР Б. В. БАЛДЫНОВЫЕ БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Түрэһөөр 60 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан республикын гүрэнэй арбитражай органуудта олон жэлдэ һайнаар ажаллаһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи гүрэнэй ахамад арбитр Борис Васильевич **Балдыновые** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Б. СЕМЕНОВ.
Секретариин түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүн К. ШОМОЕВ.
Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
1974 оной декабриин 23.

СОВЕТ ОРОН: ШЭНЭ ҺОНИН

БРАТСКА ГЭС-эй ЭЛШЭ ХҮСЭН

БРАТСК. (ТАСС-ай корр. М. Совенко.). Агууехэ Октябриин 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ Братска ГЭС-эй коллектив түсэбтэ табан жэлэй дүрбэдэхи жэлдэ абаһан угтамжынгаа түсэбые, дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые энергетигүүдэй үдэрэй урда тээхэнэ дүүргээ. Жэлэй эхинһээ хойшо гидростанци 27 миллиард киловатт-час, тэрэ тоодо түсэбһөө гадуур 2 миллиард киловатт-час электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилэн гаргаһан байна. Энэ хадаа урдань түйлагдаагүй үрэ дүн болоно. Ашаглалгада оруулагдаһан сагһаа хойшо Ангар мүрэн дээрэхи энэ ехэ ГЭС иимэ үндэр үрэ дүн түрүүшынхеэ түйлаа. Дэлхэй дээрэ нэгэшье электростанци жэлэй турша соо иимэ ехэ элшэ хүсэ үйлэдбэрилдэггүй юм.

Декабрь һарын үлэһэн үдэрнүүдтэ эндэ 500 миллион киловатт-часһаа бага бэшэ элшэ хүсэн үйлэдбэрилэгдэхөөр хараалагдана.

Братска ГЭС-эй элшэ хүсэн манай орон дотор эгээл үнэгүй юм. Байгша ондо тэрэнэй өөрынь үнэ сэн 100 киловатт-часай түлөө 4,6 мүнгэн хүрэтэр хороогдоо. Станциин технико-экономическа дүнгүүдые һайжаруулһанай ашаар коллектив иимэ ехэ амжалта түйлаһан байна.

МОДОШОДОЙ АМЖАЛТА

АРХАНГЕЛЬСК. (ТАСС-ай корр.). «Архангельсклеспром» гэжэ нэгэдэлэй Шоношско леспромхозой Н. Д. Куровай модошодой түйлаһан ехэ амжалтаар нүхэдынь тэдэниие амаршалһан байна. Энэ коллектив нэгэн доро хоёр ехэ илалта түйлаа: жэлэйнгээ социалис уялгые, түсэбтэ табан жэлэй даабарие болзорһоонь урид дүүргээ.

Энэ жэлдэ Куровай бригада 60 мянган кубометр модо бэлдэһэн байна. Энэнь жэлэй даабаряар хараалагдаһанда орходоо, 10 мянга гаран кубометрээр ехэ. СССР-эй Европодохи хубиин хойто захада иимэ дүн түрүүшынхеэ түйлагдаһан байна.

Технологие шэнэдхэн хубилгаһанай ашаар модошод амжалта түйлаба. Н. Д. Куровай бригадада 19 хүн хүдэлдэг юм. Модо таллуулдаг ТДТ-55 түхэлэй хоёр трактор, ТБ-1 түхэлэй хоёр тягач тэдээндэ нэмэгдэжэ үгтэһэн байна. Тюменскэ областиин Социалис Ажалай Герой П. В. Поповой коллективэй жэшээгээр бригада оньһото техникээ гурбан халаанда хүдэлгэнэ. Үдэрэй турша соо машина 83 кубометр модо отолһон байна. Энэнь холын Хойто зүгэй леспромхозуудай дүнгүүдһээ хоёр дахин ехэ.

Куров болон тэрэнэй нүхэд минута бүхэнөө сахин гамнадаг байна. Эдэнэр бултадаа дүтэрхы мэргэжэл шудалаад, нэгэ нэгэеэ һэлгэн хүдэлдэг юм.

Байгша оной дүүрэтэр коллектив үшөө 7 мянган кубометр модо бэлэдхэхые шиидэ.

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ ОТРЯДТА

БРЯНСК. (ТАСС-ай корр. Д. Кузнецов). Надежда Дмитриевна Самутинагай толгойлдог эхэнэрнүүдэй оньһожоруулагдаһан отрядай хүндэлэлдэ Ажалай Алдар солын туг «Пятилетка» гэжэ совхозой түбтэ мандуулагдаба.

Н. Д. Самутинагай эхэнэрнүүдэй тракторна отряд Брянска областьдо түрүүшын отряд юм. Тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ Надежда Дмитриевна үшөө залуу басаган ябахадаа, дайнай һүүлшын жэлдэ трактор жолоодожо эхилээ һэн.

Нёдондо жэл Н. Д. Самутина барилга дээрэ ажалладаг хани басагад Е. В. Рощинае, О. А. Божковае, Т. А. Новкинае трактористнуудай курсада һурахыень үгэдөө оруулһан байгаа. Механизаторнуудай үнэмшэлгэ абаад, хани басагадынь от ряд эмхидхэбэ. Н. Д. Самутина тэрэниие хүтэлбэрилнэ. Хабартаа эдэнэр «Беларусь» тракторта һуужа, газарай хүрьһэ һэрхиилгэһэн, үтэгжүүлгэ оруулһан байна. Үбһэ сабшалгын эхилхэдэ, т жээл бэлдэбэ. Эдэнэр 1 мянга гаран тонно үбһэ са шаа, сенаж, силос дара Мүнөө, үбэлэй хүрэжэ ерэ байхада, трактористнууд га шагайгаар ажаллан, үдэрэй гөө нормые үлүүлэн дүүр нэ. Габшагай ажалайнь лөө эдэнэртэ баяр баясхал хүргэнэ, шангуудые барюул на.

М. А. ШОЛОХОВТО ЗОРЮУЛАГДАНА

МОСКВА. (ТАСС-ай корр.) Михаил Александрович Шолоховой зохёохы ажал ябуул га имагтал манай орон дот бэшэ, харин бүхы дэл дээрэ мэдээжэ болон Гайхамшагта совет ур зохёолшын түрэһөөр 70 ж лэй ойн ерэхэ жэлэй һарада гүйсэхэеэ байһан дашарамдуулан, ойн бая бүхэсоюзна комитет эм хэгдээ һэн. Социалис Аж лай Герой Н. С. Тихонов түрүүлэлгэ доро комитет түрүүшын заседани һая болобо.

Элитэ мэдээжэ уран хёолшын, ниитын ажа ябуулагшын түрэһэн үдэр тэмдэглэхэ хэмжээ ябуул нуудай үргэн ехэ түсэб дые зүблөөндэ хабаадаһан ниитын ажал ябуулагш эрдэмтэд, литература ба и кусствын ажал ябуулагш зүбшэн хэлсээ.

Ойн баярай үдэшэ СС Союзай Ехэ театр соо үнг гэгдэхэ юм.

«М. Шолоховой зохёо ажал ябуулга ба дэлхэйн тература» гэһэн темээр н учно-теоретическэ бүхэсо на конференци, театрай кусствын декада, номой ставкэнүүд һайндэрэй үнгэргэгдэхэ байна. Эдэ ставкэнүүд Москвада, дүү республикануудай лэл хотонуудта нээгд М. Шолоховой зохёол даар найруулагдан таб һан уран һайханай ф мүүд харуулагдаха юм.

Энэ һара үдэртэ зор лагдажа, М. Шолоховой хёолнууд олон хэһэгээр лэгдэхэ байна.

ЗҮРХЭ СЭДЬХЭЛЭЙ ДУРАСХААЛ

ВЛАДИМИР. (ТАСС корр.). Мүнөө үедэ түүх соёлой хүшөөнүүдые са хамгаалдаг бүхэроссин б гэм архитектурын, архео гиин, эртэ урда сагай мо ментальна искусствын мянган элдэб барилга, хү сахижа байдаг юм. Эд һэльбэн шэнэлхэ, оло дунда ойлгуулха та ямар хүдэлмэриин хэгд байһан тухай Суздаль хо до үнгэргэгдэһэн семи дээрэ ехэ хөөрэлдөөн бо бо. РСФСР-эй олон обла нуудай, хизаарнуудай, а номито республикануу эрдэмтэд, хизаар оро шэнжэлэгшэд, журнал нууд энээндэ хабаадаһан б на.

— Эртэ урдын бари нууд, хүшөөнүүд тух Пензиин, Калининай, Н сибирскын олониитэ а ралаа ехээр хандуулна, гэжэ бүлгэмэй Централ Соведэй президиумэй түр лэгшын орлогшо А. В. Се гин тэмдэглээ. — Сузд Владимир хотонуудта шөөнүүдые сахин хамга ха, олондо харуулха асуу лые һайнаар шиидхэлгэ минарта хабаадагшадай ра татаһан байна.

Семинарта хабаадагшад заар ороноо шэнжэлдэг дэмтэдэй элидхэлнүү шагнаа, поэдүүд болон зохёолшодтой уулза лой-түүхын баялигуудые с хин хамгаалха, олоной дун идхаха асуудалнуудые шэн хэлсээ.

ХҮДӨӨГЭЙ УНИВЕРСИТЕДҮҮД

КАЛУГА. (ТАСС-ай корр.) Калужска областиин хү ажахын эрдэмэй арадай ун верситедүүдтэ үбэлэй һура сал эхилбэ. Иимэ униве тедүүд бүхы шахуу онуудта эмхидхэгдэн гуулагданхай. 3 мянга ран хүн агрономическа, техническэ, экономическ механизаторай факу дүүдтэ һурана.

Лекци уншахаһаа га документальна фильмүүд руулагдана, эрдэмтэд бо мэргэжэлтэд хабаадуулж на.

СЕКРЕТАРЬНАРАЙ СЕМИНАР

Гусиноозерск хотодо колхоз, совхозуудай парткомуудай, аймагай эмхи зургаануудай мүн цеховой партийна эхин организацинууд а й секретарьнарай семинар болобо. Семинарта хабаадагшад КПСС-эй райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша Д. Б. Цыдыповэй «Партийна эхин организацинуудта боложо үнгэрһэн тоосоото һунгалтын суглаануудай дүн тухай», КПСС-эй райкомой секретарь С. Д. Ринчиновэй «Ажалшадай коллективүүдтэ ябуулагдажа байгаа ниитэ политическэ, хүмүүжүүлгын хүдэлмэрие улам һайжаруулха тухай», партиин райкомой юрэнхы таһагые даагша Т. В. Синицынагай «Партийна эхин организацинуудта х и хэрэг хүтэлбэрие гуримшуулха тухай», КПСС-эй райкомой бүридхэлэй секторые даагша Д. В. Лубсановагай «Партийна эхин организацинуудта коммунистнуудай тоо бүридхэлые зүбөөр эрхилхэ тухай» элидхэлнүүдые дуулаба.

КПСС-эй обкомой секретарь А. А. Бадиев, КПСС-эй Сэлэнгын райкомой нэгэдэхи секретарь М. Ж. Шагдаров гэгшэд тус семинарта хабаадаһан, үгэ хэлэһэн байна.

Р. БАЛДАНОВ,
манай корр.

ТҮРҮҮШЫН ХАРААСГАЙ

Зураглал

ХОЁР ЖЭЛЭЙ саада тээ һэн ха. Нэгэтэ хабар ургы, ногооной һая гаража байха үедэ наратай дулаан үдэр Бата-Цыбигэй хонидоо хээрэ адуулжа ябахадань, совхозойнь суута хонишон Шойен Намжилов гүйлгэжэ ерэбэ.

Хабарай игаабари дулааханда хони, хурьгадайнгаа түрүүшын хүхэльбэ ногоо шэмхэлжэ, аятай зохидоор бэлшэжэ ябахадань, хүршэ хоёр хонишодой хээрэ уулзаад, тамхилха, үдэрэй утые у н г э р г э ж э, хөөрэлдэхэ юумэнь юу барагдахаб даа. Адууһа малнай хэр һайн ондо оробо гээшэб, түл түрэсэ хэр абтабаб гэхэһээ эхилээд, һонирхохо юумэн олдохол ха юм.

— Тамнай баһал энэ жэлдэ зуун эхэ хонинһоо 100 һайса гаран хурьга абаба ха юмта даа. Би хэдышье оролдоходоо зуунһаа 90—95 хурьганһаа дээшэ абажа ядаад лэ байнаби, — гэжэ Бата-Цыбик суута хонишондо атаархаһандал гү, али өөрымни ажалда юун дутана гээшэб, тэрэниием хэлэжэ үгыт гэһэн шэнгеэр дуугарба.

— Шишье зуун эхэ хонин бүриһөө 100 хурьга абажа шадахаар байнаш. Юу ядахабши. Хүнһөө дутуугүй ажалша, бэрхэш. Гансал энээхэн хабар, зун, намарай үедэ хонидоо һайнаар адуулхал хэрэгтэй. Үглөөгүүр шадаал һаа эртэ тэдэниие бэлшээридэнь гаргаад, үдэшэ бүри харанхы болотор адуулаагүй һаа, түргэн таргалуулхагүйш. Баһа зунай аайма халуунай хаһада хара хүлһэеэ гамнангүй хүдэлжэ, үбһэ тэжээл шадахадал элбэгээр бэлэдхэхые оролдохо хэрэгтэй ааб даа, — гэжэ Шойен Найданович залуу хонишондо һургаал болгон хэлэнэ.

— Сабшалан гэжэ үгэһэн газарынь муу. Ногоон мүртэй урганагүй, гандашахаяа һанана. Үбһэгүйгээр юу өэдэлэгдэхэб, — гэжэ Бата-Цыбик Аюшеев уруу дуруушагаар дуугарба.

— Үгы юрэдөө, тэрэ газарыеш һайнаар уһалаа, шэбхэжүүлээ һаа, ногоон гарахал байха. Урдань энэ Баруун Холбоолжондош һайн сабшалан байһан юм. Ши бригадиртаа, отделениин эрхилэгшэдээ хэлэжэ, эндэ шэбхэ һайса гаргуулаа. Хабартаа өөрөө сүлөөгүйдөө һаа, пенсионер үбгэдые хэлэжэ байгаад уһалуула, — гэжэ үнинэй хонишон зааба.

Аха нүхэрэйнгөө тиимэ үлүү ехээр ухаа зааһаншье бэшэ, дээрэлхэһэншье бэшээр, тон зохидхоноор, юрэл хөөрэлдөөнэйнгөө хажуугаар иигэжэ хэлэхэдэнь, Бата-Цыбик эдэ бүгэдые тангүйгөөр һайн мэдэжэ байнаб, өөрөө толгойтой хүнби гэжэ үһэрилдөөгүй, ехэл анхаралтайгаар шагнаа һэн. Энэ залуу хүн зарим хойрог һанаатай хүбүүдые һажаагдаад, хаа яахан шэлтэй хатуу харые хүнтэрүүлжэрхихэеэ һанадаг гэжэ дууладаг дээрэһээ Шойен Найданович иигэжэ хэлэбэ:

— Зарим нүхэднай ажалһаа һамшатараа архи ехээр намнахаяа һанана. Архи гээшэтнай хүниие урагшань заяандаашье ябуулхагүй. Энээнһээл боложо зарим хонишод хурьга олоор абажа, нооһо ехээр хайшалжа биранагүй ха юм. Ондоо ямар шалтагаан байхаб даа...

ӨӨРТЭНЬ сэхэ хандажа хэлээшьегүй һаань, энэ сохом нам тухай нэгэ юумэ дуулаал ха даа тиигэжэ хэлээ ёһотой гэжэ һанахадаа Бата-Цыбик бага улайн таад, дуугай һуугаа һэн.

...Тэрэ гэһэнһээ хойшо тиимэшье ехэ саг үнгэрөөгүй. Урда жэлнүүдтэ ходол дан муушье, һайншье бэшэ, совхоз соогоо дундуур хонишон тоотой ябадаг Бата-Цыбик Аюшеев байгша ондо зуун эхэ хонин бүриһөө түрүүшынхеэ 100 хурьга абажа, хонин бүхэнһөө 3,2 килограмм нооһо хайшалаад, түрүүшүүлэй зэргэдэ гараа слохон хүнүүдые гайхуулаа. Үнэндөө, зарим ушарта залуу хүндэ аха нүхэрэйнь һайн һайхан сэдьхэлһээ хэлэһэн үгэнь айхабтар үнэтэй байдаг, урагшаа дабшаха, амжалта түйлахадань ямар нэгэ түлхисэ боложо үгэдэг гэжэ зон дэмы хэлсэдэггүй. Юумэ ойлгохо бодолтой, урагшаа эрмэлзэлгэтэй хүн гээшэ нүхэдэй һайн һанаагаараа хэлэһэн юумые нэгэ үгөөр ойлгодог, харин тиимэ хүсэл эрмэлзэлгүй, гэдэргээ таталдаһан хүндэ зуу, мянгашье хэлэ, дэмы гэжэ баһа хэлсэдэг ааб даа.

Юрэдөөл Бата-Цыбик Мункуевич тэрэ жэлдэ хонидоо хэзээ хэзээнэйхиһээ оролдосотойгоор адуулжа, тобир тарган болгоо, искусственна үрэжүүлгэ хаһа сагтань хээ, үбэлжэлгэдэшье эрхимээр бэлдэжэ, түл абалгаяа һайнаар угтаа. Илангаяа отделениин, совхозой хүтэлбэрилэгшэдтэ хэлэжэ, дахаха, нэхэхэ тооной ябаад, өөрөөшье хамһалсажа байгаад, сабшалан дээрэ наг шэбхэ ехээр гаргуулаа. Мүн нютагайнгаа пенсионер үбгэн Балдан-Доржо Бадмацыреновтэй үгээ ойлголсожо, газараа һайнаар уһалуулаа юм.

Эдэ бүгэдэ оролдолгынь лэ аша үрэ эли бодо харагдажа эхилээ бшуу.

ҮНГЭРЭГШЭ намар Хэжэнгын совхозой парткомой секретарь Г. З. Бальжировтай ябахадаа энэ хонишонойдо хүрөө һэмди. Тиимэшье үндэр бэшэ аад, багжагар, хүдэр сула бэетэй, дүүрэн шарайтай, нилээд сэбэр шэгтэй залуу хүн хонидойнгоо хорёогой хажууда, кормушка дархалжа байба. Хуһамаг соогуур тэбхэгэр томо үбһэнэй һуринүүд жэрылдэнэ, тээ саанань хонидой шэнээргэ ута хашаа харагдана. Бүхы хашаа хорёонь хуу дарайшатар заһажархинхай, газаа гуурхинь сэбэрхэн.

— Зай, Мазурин ахай хэр байнаш? Үбэлжэлгэдөө бэлдэжэ байна гүш? — гэжэ Гэбыбал Зориктуевич асууха юм.

— Гол түлэб бэлэн болонхойбди. Хони, хурьгадай доро дэбдихэ хюрөөгэй хуурай хибэдэһэ асаржал үгөө һаань дүүрэ, — гэжэ тэрэ харюусаба.

Тиигэжэ хэлэхэдээ хонишон үбэлжэлгын ямараар үнгэрхэ байһанда оройдоо һанаата болоогүй гэжэ аргагүй. Тэрэнэй шэг шарайе адаглаха, хэлэһэн үгэ бүхэниень шагнахада, тэрэнэй бүхы һанаа сэдьхэл, хүсэл бодолынь үбэлжэлгэ, түл абалга тухайл шэглүүлэгдэнхэй гэжэ ойлгохоор байгаа һэн.

— Нёдондо намар шимнай дүүргэжэ шадахагүйб гэжэ айжа байгаад, зуун эхэ хонин бүриһөө 90—95-һаа үсөөн бэшэ хурьга түлжүүлхэб гэһэн социалис уялга абаа һэнши. Тиигээд тэрэнээ үлүүлэн дүүргээ бэлэйш. Мүнөө ерэхэ 1975 ондо ямар уялга абахабши? Баһа ехэ уялга абахаһаа айжа байхагүй бэзэш? — гээд, парткомой секретарь энеэбхилэн асууба.

— Диилэжэ шадаха, шадахагүйгөө мэдээгүй аад, ехэ уялга абаад, дэмы хооһон үгөөр найдууланхаар, сохом дүүргэжэ шадахаар лэ зорилго урдаа табиһаниинь дээрэ бэшэ гү? Одоол ерэхэ жэлдэ зуун эхэ хонин бүриһөө 100 хурьга лаб абахабди гээд һананаб. Хонидмай яһала тарган, үбһэ хоолшье бии, — гэжэ Бата-Цыбик Аюшеев хэлэнэ.

Энэ жэлдэ ган гасуур байгаашье һаань, сабшалангаа һайнаар үтэгжүүлһэн, уһалһанай ашаар тэрэнэй бригадынхид совхозойнгоо бусад хонишод сооһоо эгээл ехэ, хамта 900 центнер үбһэ хуряажа абаа. Энэнь бүхы 554 эхэ хонидтонь бүхэли үбэлдөө бардам хүрэхэ байна. Мүнөө хээлитэй хонидтоо үдэрэй 200 грамм талха тарланай зүйл, бага зэргэ үбһэ үдэшэ, үглөөниинь эдюулжэ халуулаад, адуулна.

БАТА-ЦЫБИК Мункуевич өөрынгөө хани нүхэр Светлана Жигмитдоржиеватай хоюулан 15 жэлэй туршада совхозойнгоо хонин ажалда хүдэлнэ, тэрэнэй арба шахуу жэлдэнь эхэ хонидые харуулжа байдаг. Тиимэһээ дан залуу, дүршэл шадабари багатай хүнүүд гэхээр бэшэ. Гэбэшье энээнһээ урда жэлнүүдтэ зуун эхэ хонин бүриһөө 100 хурьга абажа үшөөл шададаггүй байгаа. Эгээл эндэ аха нүхэр, совхозойнь суута хонишон Шойен Намжиловай нүлөө, тэрэнэй һайн һайхан сэдьхэлэй үгэ, захяа заабари залуу хонишондо ехэл туһатай байгаа ха гэжэ һанагдана. Түрүүшын хараасгай хабарые асардаг гэдэгтэл, түрүүшынь амжалта хонишоной урма зоригые улам бадаруулхал байха гэжэ һанагдана.

— Урдань тэрэ хонишон, энэ хонишон зуун эхэ хонин бүриһөө 100-һаа дээшэ хурьга абажа түлжүүлбэ гэжэ дуулахадаа, би өөрөө хэзээ иимэ үрэ дүн түйлаха гээшэбиб, зуутанай тоодо орожо оройдоо шадахагүй хүн хаб даа гэжэ һанагша һэм. Мүнөө болоходо түрүүшынгээ амжалтада урмашажа, ажалайнгаа «нюусын» оншые олоһондол, зуунһаа — 100 хурьга абаха гээшэмнай тиимэшье тусгаар юумэн бэшэ, ямаршье хонишоной бэелүүлжэ шадахаар байна гэжэ ойлгооб, — гээд, нүхэр Аюшеев хөөрэнэ.

Хэжэнгын совхоздо хөөрэлдэһэн лэ хүмни Бата-Цыбик Мункуевичые дурдахадам, «Аа Мазурин гү», «Мазуринда ошохотнай гү» гээд лэ хэлэдэг байба. Яахадань тэрэниие иигэжэ нэрлэдэг юм ааб гээд, һонирхобоб.

— Урдань 30—аад онуудта манай эндэ Мазурин гэжэ фамилитайород эмшэн доктор байһан юм агша гээбы. Минии хүйһыемни хүндэһэн, һая гараад ехээр үбшэлжэ, үхэн алдажа байхадамни, тэрэ эмшэн доктор аргалжа, хүл дээрэмни табиһан юм гэлсэдэг. Тиигээд эжымни намайе юундэшьеб Мазуринай абаһан, абарһан хүбүүн ха даа, Мазурин гээшэш гэдэг байгаа. Тэрэнһээ уламжалан, манай нютагай зон хүндэ нэрэ үгэжэ ядаха бэшэ аад, абаһаар лэ ходо Мазурин. Мазурин гэлдэдэг болошоо юм даа, — гэжэ тэрэ энеэбхилэн хөөрөө бэлэй.

Аймаг соогоо түрүүшын зуутанай тоодо ороһон хонишодой нэгэн Бата-Цыбик Аюшеев юһэдэхи табан жэлэй һүүлшын жэлдэ баһал эрхим үрэ дүн түйлаха дүүрэн хүсэл эрмэлзэлгэтэй, түйлажа шадахашье байха.

М. НАМЖИЛОВ.
Хэжэнгын аймаг.

АРХИ—АЖАЛАЙ, АМИ НАҺАНАЙ ДАЙСАН

БУЛТАНАЙ ХАБААДАХА ХЭРЭГ

Республикымнай ажалшад политическэ ба ажалай ехэ дэбжэлтын оршон байдалда юһэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи жэлые түгэсхэжэ байна. КПСС-эй XXIV съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ, арадай ажахые хүгжөөхэ талаар түйлаһан амжалтануудаараа совет хүнүүд омогорхохо ёһоороо омогорхоно.

Совет арадай һуудал бэйдалай саашадаа улам һайжархада, тэрэнэй эрдэм гэгээрэлэй, ухаан бодолой бүри гүнзэгырхэдэ гэмтэ ябадал гаргаха ба нииитын гурим хазагайруулха хэрэгтэй эрид шууд тэмсэл эмхидхэн ябуулагдаха зэргэтэй гээд Советскэ Союзай Коммунис партиин Программа дотор онсолон заагданхай. Коммунис үзэл бодолой илан мандаһан ушар хүнүүдэй ажабайдалда, ажал ябуулгада хуушан сагай үлэгдэлтэй эрид тэмсэхэ эрилтэ табина. Архидалга хадаа тиимэ үлэгдэлэй эгээл дэлгэрэнгыиь болоно. Архидалга болбол манай социалис байгуулалтатай, коммунис үзэл бодолой нормонуудтай тэсэшэгүй ябадал гэжэ бултанда мэдээжэ.

«Хатуу харатай ханилдаг» хүнүүд ажалдаа халирхайгаар хандадаг, хамтын ажалһаа хулжадаг, саг соогоо ажалдаа гарадаггүй, ажалай бүтээсые биратайгаар дээшэлүүлдэггүй, продукци шанар муутайгаар бүтээдэг гээд нэн түрүүн онсолон тэмдэглэе. Тиигэжэ ороной арадай ажахын хүгжэлтэдэ ехэ һаад тойбо татана.

Жэшээлэн хэлэбэл, хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин һулаар табигдаһанһаа, мүн эрилтэ багатайгаар хандадаг болоһон ушарһаа Буряадай барилгын управлениин предприятинуудта үдэр бүри олон хүн ажалдаа гаранагүй, хүдэлмэриин сагта бүлэгээрөө архидана, ажалай журам ба нииитын гурим эбдэнэ. 1974 оной түрүүшын 9 һара соо энэ управлениин бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй гурбанай нэгэ хубинь шахуу ажалдаа гарангүй, 4626 хүдэлмэриин үдэр миинтэ хосорооһон байна.

Тус управлениин 8-дахи СМУ-да, 163-дахи, 162-дохи, 145-дахи ПМК-нуудта, механизациин управленидэ илангаяа олон хүн ажалһаа гээгдэнэ, нииитын гурим эбдэнэ.

Автомашинын аваринуудай олонхинь архиин гэмээр болоно, гэнтын аюул тохёолдоно, арадай ажахыда ехэ хохидол ушаруулагдана. Архида дуратай хүнүүд, тэрээнһээ хахасаха дурагүйшүүл гүрэнэй ба арад зоноой зөөридэ, хулгайгаар ородог байха юм. Архиин гэмээр бэеэ гэмтээһэн хүнүүдые эмшэлхын тула гүрэн түрэмнай айхабтар ехэ мүнгэ зөөри гаргашална. Архинһадай эмнэлгэдэ байха үедэ үйлэдбэридэ ямар ехэ хохидол болоно гээшэб?

Эндэ хоёр жэшээ дурдая. Буряадай АССР-эй культурын министерствын үйлэдбэриин участогай хүдэлмэришэн Грудинин нэгэ хайрсаг архиин шэл магазинда абаашажа тушаахын тула гараж соохоо машина дураараа гаргаһан байгаа. Удаань хэды хоноод, Улаан-Үдын Свердловэй нэрэмжэтэ үйлсэдэ ябаһан нэгэ хүниие тоножорхёо. Иимэ гэмтэ ябадал гаргаһан Грудинин арадай сүүдэй урда зогсожо, 3 жэлээр сүлөөгөө хаһагдаһан байна. Улаан-Үдын хилээмэнэй 2-дохи заводой хүдэлмэришэн Чурсин, ЛВРЗ-гэй слесарьнууд Лебедев, Гельблинг гэгшэд хоорондоо «үгэеэ ойлголсоод», энэ оной июнь һарада Улаан-Үдын һэрюун унданай заводто гурба дахин орожо, хулгай хээ. Тиигээд хэдэн үдэр соо сугтаа архидаад, һогтуу Чурсин хүниие алаха түйлда хүрэһэн байха юм. Тэдэнэр хуулиин ёһоор зэмээ амасаа: Чурсин 15 жэлээр, нүгөөдэ хоёрынь — 5—5 жэлээр сүлөөгөө хаһагдаа.

КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1972 оной майн 16-най тогтоолой, «Архидалга ба алкоголизмда эсэргүү тэмсэл шангадхаха талаар хэмжээнүүд тухай» РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1972 оной июниин 19-нэй Указай ёһоор ажалшадай коллективүүдтэ, хүн зоноой ажаһуудаг газарнуудта ойлгууламжын ба соёлой-хүмүүжүүлгын хүдэлмэри улам үргэнөөр ябуулагдахаар, архиншадтай эрид шууд тэмсэл хэгдэхээр хараалагдаһан юм. Дурсагдаһан эдэ документнүүдые бэелүүлэн, республикын партийна, совет ба захиргаанай органууд гуритой ажал ябуулдаг болонхой. Гансахан энэ жэлэй түрүүшын 9 һара соо социалис хуули наринаар сахиха, архиншадтай тэмсэл шангадхаха тухай асуудалнууд нютагай Соведүүдэй 90 сессиин, ажалшадай 458 суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Захааминай аймагай Далахайн совхозой хүдэлмэришэдэй хамтын суглаан энэ оной февралиин 19-дэ болоһон юм. Тэндэ «Нииитын гурим сахиха хэрэгтэ ажалшадай үүргэ дээшэлүүлхэ тухай» асуудалаар аймагай прокурор Р. Д. Нимаев элидхэл хэжэ, һонирхолтой хөөрэлдөөн болоо. «Тосхоноо нииитын эрхим һайн гуримтай болгохын түлөө тэмсэхэ» гэһэн уряа энэ нютагайхид суглаан дээрээ баталан абажа, тэрэниинь КПСС-эй райком һайшаан дэмжэһэн байна.

Нииитын гурим сахиха, архидалгатай тэмсэхэ хүдэлмэриин нилээд һайжаруулагдажа байбашье, уршагта ябадал үшөө дайралдаһаар. «Бурводстрой» трестын Хэжэнгын ПМК-гай хүдэлмэришэн Родионов (4 үхибүүнэй эсэгэ) үдэр бүри архитай «ханилдаг», салин хүлһөө гэртээ асардаггүй, гэр бүлэдөө хэрүүл татадаг байгаа. Арадай сүүдэй шиидхэбэриин ёһоор Родионов салин хүлһөө өөрөө абаха эрхэһээ хаһагдаа. Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Клочихин гэгшэ хүниие сохижо, ажалһаань 25 үдэр һаатуулаа. Тэрэнь больницада эмшэлүүлээ. Советскэ районой арадай сүүдэй шиидхэбэриин ёһоор Клочихинай салингһаа 200 түхэриг дарагдажа, гүрэнэй банкда оруулагдаа. Иимэрхүү жэшээнүүдые тоолохо болоо һаа, үсөөн бэшэ байха.

Архидалга ба алкоголизмтай тэмсэхэ талаар парти болон правительствын шиидхэбэринүүд зарим предприятинуудта, колхоз ба совхозуудта муугаар бэелүүлэгдэнэ гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй, архиншад болон нииитын гурим хазагайруулагшадта шанга хэмжээн абтанагүй. Буряадай барилгын управлениин 162-дохи ПМК-гай 1—2 үдэр ажалдаа гараагүй 140 хүнэй (энэ жэлэй 9 һара соо) ойройдоол 14 хүдэлмэришэндэ зэмэ тохогдоһон байна.

Ажалай журам эбдэдэг, архидадаг хүнүүдые элдэб шагналһаа хаһаха, гэр байра абаха ээлжээень хойшолуулха болон бусад хэмжээнүүд хууляар хараалагданхай. Теэд тиимэ хүнүүдые хэһээхын орондо шагнадаг, магтадаг ушаршье дайралдана.

Архидалгатай тэмсэхэ, нииитын гурим бэхижүүлхэ хэрэгтэ олониитын эмхинүүд — нүхэдэй сүүдүүд, арадай дружинанууд тон ехэ үүргэтэй. Теэд нииитын эдэ эмхинүүд үшөө муугаар хүдэлнэ, тэдэнэй ажал һайжаруулха асуудалда анхарал багаар табигдана. Буряадай барилгын управлениин 4-дэхи СМУ-да, 136-дахи, 162-дохи ПМК-нуудта, гэр барилгын комбинадта ажалай журам эбдэхэ ябадал олон. Теэд эдэ предприятинуудай нүхэдэй сүүдүүд энэ жэлдэ нэгэшье хэрэг хараагүй байна. Иимэ ябадалтай саашадаа тэсэжэ болохогүй. Ажалай журам, нииитын гурим хазагайруулдаг, архитай «ханилдаг» хүнүүдтэй тэмсэл нэн түрүүлэн тэдэнэй хүдэлдэг газарта эрид һайжаруулагдаха ушартай. Республикын худалдаа наймаанай эмхи зургаануудта хүн зондо архи худалдаха гурим хазагайруулха ушар үшөөл усадхагдаагүй байһаар. Улаан-Үдын горсоведэй гүйсэдкомой шиид хэбэриин ёһоор эдеэ хоолой олохон магазинуудта, столовонуудта архи худалдалга хоригдоһон байгаа. Тиигэбэшье, ажахын тоосооной 26-дахи магазинай киоскын наймаашад энэ жэлэй июль—август һарануудта 632 бутылка, 2-дохи магазинай хүдэлмэрилэгшэд 800 бутылка архи худалдаа. Иимэрхүү ябадал 14-дэхи, 47-дохи, 53-дахи магазинуудта үзэгдөө. Улаан-Үдын 39-дэхи магазиниие даагша Пестова үглөөнэй 10 часта, 49-дэхи магазинай наймаашан Неродова 19 часай һүүлээр архи худалдаһанайнгаа түлөө харюусалгада хабаадуулагдаа. Хуулиин наһа гүйсөөгүй үхибүүдтэ архи худалдаха ушар али олон дайралдана.

Улаан-Үдын районуудай Соведүүдэй гүйсэдкомууд горгүйсэдкомой худалдаа наймаанай таһаг архи худалдаха талаар тогтоогдоһон гурим нарин нягтаар сахинагүй, магазинуудые даагшанарта шанга эрилтэ табинагүй. Улаан-Үдын горсоведэй гүйсэдкомой худалдаа наймаанай таһагые даагша М. Т. Терещенко хиналта, шалгалта хэжэ байха сэхэ уялгатай аад, архи худалдаха ёһогүй магазинуудта архи оруулха заабари, зүбшөөл үгэжэрхиһэн байдаг.

Архидалга ба алкоголизмтай тэмсэл шангаар ябуулха хэрэг гүрэнэй бүхы органуудай, нииитын эмхинүүдэй, совет бүхы хүнүүдэй нангин уялга мүн. Энэ хэрэгтэ социалис хуулиин ёһо гуримуудые нарин нягтаар сахиха, тэдэниие хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ асуудал тон ехэ удха шанартай. Шэнэ хүниие хүмүүжүүлгэ хадаа манай Коммунис партиин мүнөө үеын гол шухала зорилгонуудай нэгэн болоно.

Б-Ц. ЦЫДЕНЖАПОВ,
Буряадай АССР-эй прокурор, гүрэнэй юстициин 3-дахи классай советник.

ЭДЭБХИТЭЭД ҺУРАЛСАНА

Улаан-Үдын Советскэ районой арадай хиналтын комитедэй дэргэдэ эдэбхитэдэй һуралсал үргэжэлээ дээшэлүүлбайхаар эмхидхэгдэһэн экономическа семинар хоёрдохи жэлээ хүдэлжэ байнхай. Тус семинарта районой предприяти, эмхи зургаануудай арадай хиналтын бүлэг, постнуудай хүтэлбэрилэгшэд, эдэбхитэд һурана.

Һарадаа нэгэ удаа үнгэргэгдэжэ байха һуралсалай энэ жэлэй түрүүшын хэшээл үнгэргэгдэбэ. Семинарта хабаадагшад 28 часай туршада хэшээлнүүдтэ ябажа экономическа асуудалнуудые болон КПСС-эй ЦК-гай шухала документнүүдые шудалаад байхадаа, өөһэд өөһэдынгөө предприятинуудай ажал хүдэлмэриие зүбөөр хинан шалгажа, заабаришалжа, туһаламжа үзүүлжэ байха болоно.

— Һара бүри нэгэ удаа үнгэргэгдэжэ байхаар эхилһэн семинарай хэшээлнүүдтэ КПСС-эй райкомой секретарьнууд, районой предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, Буряадай АССР-эй хиналтын комитедэй хүдэлмэрилэгшэд, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай, Зүүн-Сибириин технологическа институдай багшанар болон бусад ерэжэ тусхай лекци, элидхэлнүүдые хэхэ болонхой, — гэжэ Советскэ районой арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ М. М. Халбаев хөөрэнэ.

Манай корр.

...АМАГ ЮУМЭН ТООТОЙ, ХЭМ ЭМЖҮҮРТЭЙ

...Ажалай ябаса тоо буридхэл... эхитэй гэжэ хэлсэдэг. ...ньшье зүйтэй. Юуб гэхэдэ, ...аршье ажал түлөөһэтэй бай... шуу. Ажалшанда түлөө...нь үгэхын тула ажалайнь ... гаргаха баатай болодог. ...йнаар гү, али муугаар хүдэ...гү? Бүхы юумэн тоо бүрид... дээрэ элирэн хабагдана.

...оо бүридхэлэй, бухгалтер...дай һургуули манай Улаан...эдэ 1934 оной декабрь һа...а нээгдэһэн юм. Тэрэ гэ...р дүшэн жэл үнгэрөө. Тэрэ ...р манай республика дотор ...гдажа байһан Буряадай ги...т — ЛВРЗ, мяханай ком...ат болон бусад предприяти...дай сасуутан болоно.

...үрүүшын жэлнүүдтэ бэрхэ...элнүүд али олон дайралда... юм. Өөрын байшан үгы ...эй. Элдэб янзын һургуули...аар нүүжэ ябаад, ехэнхи ...ртаа үдэшэниинь хэжээл...дые хэдэг байгаабди. Тии...шье жэлдээ 100—120 хүн ...алтерай мэргэжэлтэй боло... гаргагша һэн. Сагай ошохо ...а республикын предприяти...д хүгжэн ургажа, тоо бү...дэлэй ажалые нарижуул... ямаршье орео ажалай дүн...ые ядамаггүй бүридүүлхэ...ртай болоо.

...1963 ондо манай һургуули ...н байратай боложо, рес...ликын предприяти болон ...н зургаануудтай холбоо ба...атайгаар ажалаа ябуулжа ...тээ һэмди. Тиигэжэ локомо...вагон заһабарилгын, авиа...ино заводто, мяханай ком...адта, Зүүн-Сибириин тү...харгын Улаан-Үдын отде...ндэ манай һургуули хошоод ...үүдые эмхидхэһэн юм. ...алтернуудые, ахамад бух...тернуудые бэлдэхэ бүлэ... хүдэлжэ эхилһэн байна.

...радай ажахын тоо бүридэ... эрид һайжаруулха талаар ...Р-эй Министрнүүдэй Совет ...1 оной июлиин 2-то тус... тогтоол абаһан юм. Иимэ ...рһаа һуралсалай шэнэ бай..., хамтын байра баригдажа, ...лалгада үгтөө һэн. Тии... ажал хүдэлмэримнай эрид ...хээр һайжаржа, эрхим ... бэлэдхэлтэй бухгалтер... манай һургуули жэл бү...дүүргэжэ гарана.

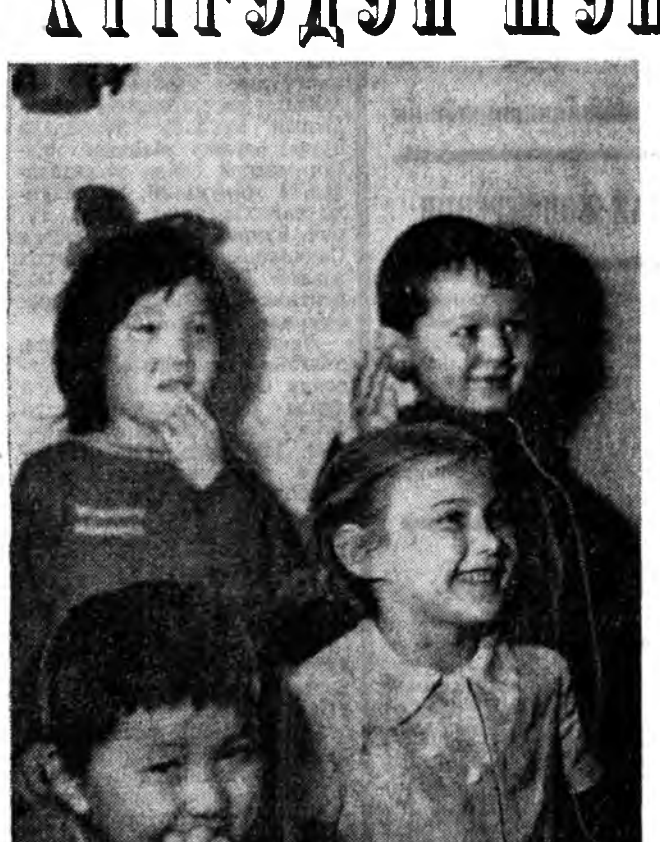
...ю, баримтануудые дурдаха ...ю һаа, захагүй олон һааб ... Зүгөөр үнгэрһэн дүшэн ...эй орой дээрэһээ харахада, ...хэн хугасаада хэһэн юумэн ... саашадаа хэхээр юумэн ...шье ехэ гээшэ. Манай һур... дүүргэһэн хүбүүд, ба... республикымнай олонхи ...прияти болон эмхи зургаа...та урагшатай һайнаар хү..., багшанараа баясуулжа ...ат.

...алай дүн тон зүбөөр бү...жэ, ажалша бэрхэ хүнүү... баясуулжа байхаһаа дэм...тэй юумэн үгы бшуу.

С. БОТОЕВ,
...адай тоо бүридхэлэй ба бухгалтернуудай һургуулиин директор.

ХҮҮГЭДЭЙ ШЭНЭ СААД

Һүүлэй жэлнүүдтэ Хираанай-Адагта (Хяагтын совхозой түб) барилга ехээр хэгдэнэ. Энэ тосхоной түхэл шарай танигдахаар бэшэ гоё болоо. 300 һууритай соёлой шэнэ ордон, столово, магазин, совхозой шэнэ конторо, хүүгэдэй саад хирпиисээр бүтээгдэнхэй.

90 үхибүүд уужам һаруул, гоё һайхан саадтай болоһондоо аргагүй баяртай. Эндэхи 3 бүлэг үхибүүдэй наадаха, хубсаһа хунараа, нааданхайнуудаа хадагалха таһалганууд бии.

— Ашаглалгада һаяхан үгтэһэн саадай эдеэ бэлдэхэ түхеэрэлгэнүүдынь бүхыдөө шэнэ юм. Электрын элшэ хүсөөр хүдэлхэ эдеэ шанаха тогоон, эдеэ хоол хадагалжа байхаар хэдэн холодильник бии, — гээд залуу тогоошон Галина Козлова манда хөөрэнэ.

Дүй дүршэлтэй болоһон хүмүүжүүлэгшэд Валентина Владимировна Итыгилова, Валентина Куприяновна Осеева гэгшэд шэнэ саадтай болоһондоо ехэл омогорхонод.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: **залуу хүмүүжүүлэгшэ Светлана Васильевна Осеева хүүгэдэй дунда; балшар жаахан үхибүүд баяртай.**

С. БАЛДУЕВАЙ
фототекст.

СОВЕТ-ЕГИПЕДЭЙ ХАРИЛСАА БЭХИЖҮҮЛХЫН ТУЛА

«КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй хани ёһоной албанай хэрэгээр хойто жэлэй январиин тэн багта Египедтэ ерэхэеэ байһан ушар Египедэй ба Советскэ Союзай хоорондохи хани барисаае бэхижүүлхэ шухала шата болохо байна. Энэ хани барисаагаа үргэдхэн гүнзэгырүүлхые оролдонобди», — гэжэ АРЕ-гэй президент Анвар Садат мэдүүлээ.

Египедые индустриальна үндэһэ һууритай болгохо Асуанай үндэр хаалта бариха хэрэгтэ Египедэй Араб Республика, СССР хамтын оролдолго гаргаһан байна гэжэ Египедэй гүрэнэй толгойлогшо тэмдэглэбэ. Иимэ харилсаа холбоон Египедэй ба бусад оронуудай хүсэ шадал бэхижүүлхэ арга олгоһон байна.

«СССР-эй ба Египедэй хоорондохи хани барисаан батажан хүгжэжэ байна, — гэжэ президент үргэлжэлүүлбэ.— Һанал бодолой талаар илгаатай байгаашье һаа, совет-египет хани барисаае хүгжөөхэ үндэһэ һуури манда бии». Хоёр ороной хоорондо зүришэлдөөн гү, али империализмда эсэргүү тэмсэлэй гол ёһонуудаар арсалдаан байхагүй. Уласхоорондын байдалые хубилгаха зорилгоор хоёр оронойнгоо хараа бодолые зүбшэн хэлсэхын тула Египедэй ба СССР-эй түлөөлэгшэдэй уулзалга үе үе үнгэргэдэг байха шухала гэжэ А. Садат мэдүүлээ.

«Манай хүндэтэ нүхэр Л. И. Брежневэй хани ёһоной албанай хэрэгээр ерэлгэ хоёр ороной хоорондохи харилсаанай шухала шата болохо», — гэжэ президент А. Садат тэмдэглэбэ.

Ажалшадай бэшэгүүдһээ

ДАЙНДАШЬЕ, АЖАЛДАШЬЕ АДЛИ ТЭГШЭ

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн совет хүнүүдэй амгалан байдал эбдэжэ, хүн бүхэнэй хуби заяандань өөрынгөө мүр үлөөһэн байна. Дайнай хүндэ хүшэр жэлнүүдые холын тылдэ байһан тэрэ үеын хүнүүд һайн һанана ёһотой. Харин фронтовигууд дайнай үдэр бүхэниие мартадаггүй. Харин булимтарагшадһаа Эсэгэ ороноо хамгаалха үүргэеэ эрхимээр дүүргэһэн фронтовигууд ажалайшье фронтнууд дээрэ хододоо түрүү зэргэдэ ябадаг.

Эсэгэ ороноо хамгаалагшадай нэгэн болохо Бадма Будажапович Цыдыпов Бэшүүрэй аймагай Дунда-Хэээтэ нютагта 1919 ондо түрэжэ, эндээл залуу наһаяа үнгэргэһэн юм. Түрэл нютагтаа 7 класс дүүргэжэ, Бэшүүртэ эмхидхэгдэһэн ветфельдшернүүдэй курсада эльгээгдээ һэн. Һубэлгэн ухаатай хүбүүн тэрэнээ урагшатайгаар дүүргэжэ, түрэл колхозойнгоо хүгжэлтын түлөө залуу наһанайнгаа бүхы хүсэ шадал соо хүдэлһэн байха. Мүн мал аргалха ажалынньшье һанаандань ехэ таарадаг һэн. Ажал хэрэгэйнгээ хажуугаар, комсомолой хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа.

Хори наһатайдаа Бадма сэрэгэй албанда абтаһан юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ Бадма Цыдыпов алба хэжэ байһан юм. 1943 ондо тэрэнэй алба хэдэг часть 1-дэхи Белорусска фронт эльгээгдэһэн юм. Тиигэжэ Бадма энэ фронт дээрэ зенитнэ артиллериин отделениин командир боложо, хархис дайсадтай ами бэеэ хайрлангүй тулалдаа һэн. Шанга байлдаанууд соогуур энэ нүхэр хэды дахин шархатаһан, Варшава шадар хүреэлэлгэдэшье орожо үзэһэн байха. Илалтын һайндэрые Бадма Будажапович фашистнуудай эшээн — Берлин хотодо угтаһан юм. Берлин абалгын хатуу шанга тулалдаанда эрэлхэг зориг харуулжа, «Дайшалхы габьяагай түлөө» гэһэн медаляар шагнагдаа бэлэй. Мүн «Германиие илаһанай түлөө» гэһэн медальда хүртөө һэн. Дайнай һүүлшын жэлнүүдтэ «Германиие илаһаар 20 жэлэй», «Германиие илаһаар 25 жэлэй» ойн медальнуудаар шагнагдаһан юм.

1946 ондо фронтовик Цыдыпов түрэл нютагаа бусажа, нииитын ажалда хамсыгаа шаман ороо һэн. Колхозойнгоо коммунистнуудай эмхиин секретаряар хүдэлөө, һүүлээрнь нютагайнгаа сомоной Соведэй секретаряар ажаллаа. Удаань колхозой правлениин шиидхэбрээр хүдөө ажахын институдай дэргэдэ эмхидхэгдэһэн ветфельдшернүүдэй курса амжалтатайгаар дүүргэжэ, тэрэ мэргэжэлээрээ 20 жэлэй хугасаа соо хүдэлөө. Энэ саг соо Бадма Будажапович колхозой һүрэг мал аргалжа, нютагаархинайнгаа дунда хүндэтэй, солотой болоо.

Һаянай Бадма Будажапович фельдшерэйнгээ орёо ажал орхижо, колхозой нефтебазын заправкада хүдэлнэ. Энэшье ажалдаа хуушанай фронтовик эхимээр хүдэлхэ гэжэ оролдоно.

М. АШИРОВА.

ВИКТОР СЕРГЕЕВ

ЯБГАН ГУТАЛТАЙ СЭРЭГ

Романһаа хэһэг

Уран зохёолшо Виктор Сергеев («Унтовое войско») гэжэ нэрэтэй томо роман бэшэжэ дүүргэбэ.

Эндэ толилогдоһон хэһэг соо юун харуулагданаб гэбэл, Зүүн-Сибириин генерал-губернатор Н. Муравьевой захиралтаар бүлэг буряад хасагууд нюусаар Амар мүрэнөөр уруудаһан байха юм. Энэнэй урда тээ Шараголой станицаһаа холо бэшэхэнэ хунхуузууд, тонуул дээрмэ хэхэ һэдэлгэтэйгээр хилэ эмдэһэн байна. Буряад хасагууд тэдэнэй урдаһаа бодожо, тулалдаанда дашуурһаар хилын саана хүрэтэр намнаад, өөһэдынь газар дээрэ хунхуузуудые бута һамна сохибо. Буряад хасагуудые пятидесятник Джигмит Ранжуров толгойлжо ябаа. Хилэ сахилгын управлени Ранжуровые бариад, хуулиин ёһоор гэмээ амасахыень Эрхүү ябуулна...

* * *

Муравьевой тусгаар этигэмжэтэ һэн тула штабс-капитан Карсаков дуудалга хүлеэншьегүйгөөр генералай таһаг руу орошобо. Арестовалагдаһан пятидесятник Ранжуров галиот-онгосоор асаргадаба гэжэ дуулгаад, Троицкосавскдахи хилын управлениин комиссарай бэшэг урдань табиба. «Манай сэрэгшэд хилэ эбдэбэ. Манжуурнууд үйлэ татагшал аа гү?» гэжэ Муравьев һанаа үнөөндэ абташаба. Энэ пятидесятнигые хэһээхэл хэрэгтэй. «Гар хүлыень гэнжэлээд, каторгада ябуулха... Харин хилэ дабалсаһан хасагуудайнь нюрга шуһа нүрөө болотор һабаадаад, Якутскда албаяа үргэлжэлүүлхыень сүлэхэ. Һула табиһан һур шэнги болоһон золигууд! Сэрэгшэд бэшэ, харин зайгуул цыганууд!»

Николай Николаевич захиралта үгэхэ гэн гэтэрээ, юундэб даа маргаһаншуу боложо, хэлээ бариба. Ушар удхыень хүсэд мэдээгүй аад, дан шанга хэһээлтэ үгэхэеэ байна гүб гэжэ һанаад, шангархаха дураниинь хүрэхэеэ болишобо. «Заяан зайлуулаг саашаа! Хунхуузуудые сохижорхиһондонь, тиимэ ехэ хохидолдо орохогүйбди. Тэрээхэн пятидесятнигые хараха байна. Хэр эрэ юм ааб?».

— Зай, хүндэтэ Мишенька, яахамнайб? — гэжэ Муравьев шухала даалгабариинь дүүргэдэг штабс-капитандаа хандаба. — Господин штабс-капитан, та тэрэ арестовалагдаһан хүйхэрые асаруулагтылши. Өөрөөшье байлсахат.

Михаил Семенович Карсаков Муравьевто үнэн сэдьхэлһээ алба хэдэг хүн һэн. Генералай ямаршье захиралта гү, али даалгабариие саг дары, оролдосотойгоор дүүргэдэг.

Ранжуровые оруулбад. Муравьев энэ ондоо яһатанай хасагые хүлһөөнь толгойдонь хүрэтэр хёрхоор хараба. «Хилэ эбдэхэдээ хэр зэргэ гэмтэ ябадал хэжэ байһанаа ухаагаараа мэдэрээ һэн гүш?» — гэжэ асууба. «Хүсэд ойлгожо байгаа һэм, — гэжэ Ранжуров харюусаба.

Каторгада эльгээгдэжэ болохош гэжэ Муравьев үгынгөө забһарта мэдүүлбэ.

— Танайл зарлигаар болоно бэзэ, — гэбэ пятидесятник.

— Шинии хасагуудһаа хоёр дахин олон хунхуузуудай отрядые бута һамна сохёо гүш? Энэ зүб мэдээсэл гү?

— Зүб. Тэдэ зугадаа.

Муравьев эжэлүүдгүй миһэрээд абаба. «Гайтайхан пятидесятник байнаш! Ухаан бодол бинил ха шамда!» Тиигээр һуун байтараа Ранжуровые, хасагуудыень хэһээхэ дураниинь хүрэхэеэ болишобо. Энэ ушараар харин хэрэгүүдэй министерство һонирхожо магад. Петербургын хэрэгтэнь оролсоходо генерал-губернатор, сэхыень хэлэхэдэ, ехэл дураа гутадаг юм. «Байза, энэ хүйхэрые хэдэн нүхэдтэйнь Амар мүрэн тээшэ ябуулжархиха юм байна, — гэһэн бодол Муравьевой толгойдо түрэбэ. — Нюур шарайгааршье гольдһоо ондоо бэшэ ха юм».

— Зай, нүхэр, Амар мүрэн тухай дуулаа һэн гүш? — гэжэ тэрэ һонирхобо.

— Дуулаа һэм.

— Юун гэжэ дуулаа һэмши? Хэн шамда хэлээ һэм?

— Дээдэ зэргэтэ, би Шараголдо дуулаа һэм. Тэндэ хасагууд ажаһуудаг юм даа... Тэдэнэй уг гарбалынь Амар мүрэн тээһээ ерэһэн юм гэлсэдэг... Харин бидэ, Нарин-Хүндын буряадууд, шараголойхидтой хүршэ оршодог зомди...

— Заа, заа... Тэдэшни Амар тухай юу хөөрэдэг бэ? Дурдадаг гү?

— Дурдадаг... Ехэл баян байдалтай байһан зомди гэлсэгшэ. Ан гүрөөл дүүрэн, гол мүрэнүүдтэнь загаһан бисалжа байдаг юм ха. Адуу малшье үсхэбэрилхэдэ таатай юм ха... Баһа газарыньшье үрэжэлтэй юм ха...

— Ямар зон тэндэ ажаһуудаг юм? Дуулаа һэн гүш?

— Манайл орто хамнигадтал зон юм ха... Ойн зон юм хаш... Манжуурнууд тэдэниие хяа мэхэлдэг, татабари түлүүлдэг юм хаш.

— Шамайе сүүдлээд лэ, хэһээхэ ёһотой хүн байгаали. Теэд урагшатайл хүн байба хаш, нүхэр. Хэһээхэ дурамни хүрэхэеэ болишоод һууна́б.

Ранжуров баярлаһандаа дуу гаражархин алдаад, шүдэеэ зуун, дохибо.

— Танайл мэдэхэ хэрэг бэзэ, Дээдэ зэргэтэн.

Муравьев штабс-капитан тээшэ эрьелдэбэ.

— Юун гэжэ һананаш, энэ хилэ эбдэһэн хүйхэрые агуу мүрэн тээшэ ябуулжархихамнай гү, аа?

— Амар мүрэн тээшэ гү? Энээнһээ сэхэ сэбэр хүниие олохогүйбди. Бишье энээн тухай бодомжолжо байгаа һэм. Һаадгүй түргэн ябуулаял. Дээдэ зэргэтэн, Танда хандахыем хайрлыт? Үсэгэлдэр градоначальнигтай уулзаа һэм. «Байгал багта англичанин аяншаниие золгоогүй гүт?» — гэжэ тэрэ асууба. — «Үгы, — гэбэб. — Тэрэш юун хүн юм? Миссионер гү?» — «Үгы даа, — гэбэ градоначальник. — Миссионер бэшэ. Эрдэмтэн хэбэртэй. Ашагта малтамалаар ехэл һонирхоно». — «Теэд юун болоо юм, һонирхог лэ», — гэбэб. — «Тэрэшье гэрэ, — гэбэ нүгөөдэмни. — Зүгөөр ехэл һэжэг түрэмээр хүн байна. Юуб гэхэдэ, гостиницадашье тогтоогүй. Намтай уулзаад лэ, саарһан дээрэ тамга табюулаад лэ, замдаа мордошоо. Генерал-губернаторто дуулгаха гэһэн аад, айдаһам хүрэнэ».

— Эрхүүһээ хэзээ мордооб?

— Долоон хоног тухай үнгэрөө хаш, Дээдэ зэргэтэн.

— Хайшаа?

— Нэршүү тээшэ.

— О-һоо, — гээд, Муравьев һандалиһаа бодожо, урагшаа хойшоо алхалшаба. — Юун гэжэ ойлголтойб? Нёдондо хабар нэгэ англичанин эндэ байрлаад һалаагүй бэлэй... Байза, хэн гэжэ нэрэ обогтой бэлэй?

— Джон Гиль, Дээдэ зэргэтэн.

— Вай-вай, Гиль... Эрдэмтэн хэбэртэй болоод, Хяагтаар зайгаад бусаба һэмчай. Харин бидэ шэхэеэ һанжуулаад лэ үлэшообди.

— Аяншалагшаб гэжэ өөрыгөө нэрлээ һэмнай. Трубецкойндо, Волконскиндо англис хэлэ заагаа һэн.

— Мэхэлэгдээ һэмди, амаа ангайлдаад үлэшөө бэлэйбди. Якутскаар тойроод Камчатка ябашаба һэн. Мүнөө тэрэ хаана хаб? Охотскын сэрэгэй портдо гү? Харин градоначальнигай хэлэгшэ хэн гэжэ нэрэ обогтойб?

— Кларк Лоренц, Дээдэ зэргэтэн.

— Ээ, тэрэш геологёор сохом лэ һонирхоногүй. Минии зэргэ эрдэмтэн ёһотой.

— Теэд Нэршүүдэ тэрэ юу бэдэрэлтэйб?

Муравьев уршагад гэбэ.

— Амар мүрэнөөр уруудажа шадабал — хойто хабар Англиин корабльнууд Сахалиниие эзэмдэхэ, Амар мүрэнэй шадархи доодо талын газар мүн лэ эзэмдэхэ.

— Дээдэ зэргэтэн, тэрэнһээ үрдихэ аргатайбди. Амар мүрэнөөр уруудахын тула тэрэ адагынь арбан хоног соо һала бэлдэхэ. Тиихэдэ станци бүхэндэ бэлэн улаа байгаадшье орхихогүй. Һаатахал ёһотой.

Муравьев адьютантые дуудаад, Кларкые арестдэ абаха саарһа бэлдэхыень захирба.

— Мүнөөдэртэнь фельдьегериие ябуулая.

— Захиралтыетнай мэнэ дүүргэхэб, Дээдэ зэргэтэн!

— Камчатка мордохымни урда тээ тэрэ Кларк намда асарагдаха ёһотой!

— Дүүргэгдэхэ!

— Зай, хэрэгээ бүтээ. Шамда найданаб.

Штабс-капитанай гаража ошоһон хойно Муравьев эйр зуура абяа анирнгүй һууба. Ранжуровай бии үгыешье ойлгоногүй янзатай. Тиигээд ханада үлгөөтэй картада ошожо, нилээн хараба. Тэрэ карта руу хараһан зандаа хэлэбэ:

— Минии захиралтаар ши Амар мүрэн тээшэ ошохош. Хасагуудые өөрынгөө дураар шэлэн абахаш. Үнаһаа айдаггүй уладые шэлээрэйш. Мүрэнэй адагта хүрөөд, океан тээһээ далайн транспорт хүлеэхэт. Һанажа аба... ямаршье алаг туун өөрычгөө хэлэһэнһээ хосордог юм. Хэлээгэл барижа шадаха хэрэгтэй. Манжуурнуудта баригдабал, өөһэдынгөө дура зоргон соо ябанабди гэжэ хэлэхэт. Хэлэ амаяа суургадаад лэ ябаха юм. Үдэртөө эрьедэ хорохот, харин һүниин лэ сагта тамархат. Һэримжэ хэрэгтэй. Манжуурнуудыешье, орто хамнигадыешье, гилягуудыешье дайрахагүйт. Хаана, ямар газарта манжуурнуудай харуул табяатайб, хэр хүсэтэйб гэжэ мэдэжэ абаарай. Ойлгосотой гү? Тэрэ Кларк тухай дуулаа бэзэш? Ойлго...

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта).

Виктор Сергеев

ЯБГАН ГУТАЛТАЙ СЭРЭГ

Романһаа хэһэг

(Эхиниинь 3-дахи нюурта).

жо абаа бэзэш? Тэрэниие алдаха ёһогүйбди... Амар мүрэн дээрэ угтахаш, бү алдаарай. Ойлгосотой гү?

— Ойлгооб, Дээдэ зэргэтэн!

— Хэрэгтэй саарһа абахат. Эдихэ хоол, буу зэбсэг үгтэхэ. Хайшаа ябаха тухайгаа хэлэтэй амитанда бү дуулга. Хүнэй һонирхоо һаань, Нэршүүгэй түрмэдэ хаагдаха болооб гэхэш. Гольднуудай хубсаһа оложо үмдэ. Нюур шарайшни адли хаям. Гүрэн түрын хэрэгээр мордохошни гээшэ. Ойлгосотой бэзэ?

— Ойлгооб, Дээдэ зэргэтэн!

— Океан тээһээ ерэхэ корабль «Байкал» гэжэ нэрэтэй, капитаниинь господин Невельской. Тэрээндэ рапорт үгэхэш. Тамархаяа айнагүй бэзэш?

— Хасаг хүн, Дээдэ зэргэтэн, харин газарта яһаяа хаядаг юм...

— О-һоо, яагаа һүрхэйбши, — гээд, Муравьев миһэрбэ.

— Штабта ошо. Шамайе казармада оруулха, тиигээд лэ яаруу түргэн ябуулха даа.

Захиралта дүүргэдэг офицерые Муравьев дуудаба.

Джигмит Ранжуров, Санжи Чагдуров, Очирка Цыциков гурбые харахадаа, полкын атаман сэдьхэлээ ханаба. «Гольднуудһаа ондоо юумэниинь үгы», — гэжэ тэрэ гольднуудые өөрөө нэгэтэшье хаража үзөөгүй аад, шэбшэбэ.

— Мүнгөө наймаашан Ситниковтэ үгэхэш. Тэрэ шамда архи, гуулин шагтануудые, гэрэлнүүдые, бүд һад, элдэб бэһэлиг, бугаар гэхэ мэтые үгэхэ байха. Гольднуудта бэлэглэхэш. Удамаршадтань мүнгэлмэл зүүдхэлнүүдые бэлэглэбэл таатай байха... Зай, таанадай дунда архида дуратайшуул бии гү? — гэбэ Куканов.

— Үгы, Үндэр түрэлтэн.

— Һайн гээшэ. Архи ажалай хани бэшэ ха юм. Гольднуудта зохидоор, нүхэр ёһоор хандаарайгты. Тэдэш ой тайгын зүргэ бүхэниие, гол горхонуудые хуу мэдэхэ зон юм.

Хасагуудта һайн буунууд үгтэбэ. Хэрэгэй гараагүйдэ буу һүргэхэгүйт гэжэ захирбад.

Дээдэ-Үдэһөө Нэршүү хүрэтэр буряад хасагууд хазаар морёор ошобод. Харин Нэршүүһээ Стрелкын Адаг хүрэтэр Шилкэ голоор онгосодо һуужа уруудабад. Тэрэ һууринай атаман газаршаниинь болохо үбгэн гольдтой хасагуудые угтабад. Гольд набтар бэетэй, маяа хүлтэй, ожорһоор хэһэн шобогор малгайтай хүн байшаба. Хасагууд тэрэнэй зэбсэг хараад, ехэтэ гайхабад. Уга модоной үзүүртэ хурса хутага уянхай, арһан бамбайтай, номо һаадагтай, жадатай хүн байшаба.

Гольд нюлсагар уһатанги нюдэтэй, ура уршагар нюуртай. Оро гэжэ нэрэтэй хүн байба. Тэрэ нюдаргаяа сэээжэдээ асаран, дохисогоон, хасагуудые амаршалаад, гансатал асууба:

— Тамхин юу?

Очиркын гуулин гааһандань тамхи хэжэ үгэхэдэ, тэрэ ехэл хүхибэ.

— Мангма тээшэ хэзээ мордохобибди — гэжэ Оро асууба. Хасагууд атаман тээшэ асуунги харабад.

— Эдэшни Амар мүрэниие тиигэжэ нэрлэдэг юм даа.

— Аа, ойлгосотой. Тэнгэридэ мүшэдэй носомсоор замдаа гарахабди.

Үүр сайхаһаа холо урид хасагуудые һэреэбэд.

— Һайн ябагты! — гэбэ атаман. — Байза, хэнтнай бүдэнтэй нюуртайб?

— Би, — гэжэ Цыциков харюусаад, юундэ асууһаарнь ехэтэ гайхаһан янзатай һууба.

— Хэлэншьегүй орхихо гэһэн аад, шүдхэр абаг саашаа, хэлэхэмни даа. Хожом уулзахамнайшье мэдэгдэнэгүй. Шамда шангахан саарһан ерээ...

— Ямар? — гэжэ Ранжуров һэр-мэр гэшэбэ.

— Манжуурые алаа, хилын саанахи манжуурые хороогоо. Тиигээд шамайе барижа, тушааха гэһэн саарһан.

— Хунхуузые алаа. Хулгайшан, дээрмэшэниие.

— Ямар хүниие алаһыень минии мэдэһэнэйшье үлүү. Зүгөөр Үргэдэ шууялдана, гомдол барина гэжэ хэлсэнэ. Шамай, бүдэнтэй нюурта, барижа тушаабални, юунэй болохые мэдэнэш. Адагынь аймшагтай муухай каторгада эльгээгдэхэш... Аяндаа мордоһон хойнотнай энэ саарһа абааб гэжэ исправнигта дуулгаха болоо гүби даа... Хэрээһэлэгдэһэн һаа, бурханаа алдангүй ябахыеш юрөөнөб, бүдэнтэ!

— Хэн тэрэ саарһа асараа юм? — гэжэ Ранжуров асууба.

— Танайхид, хилын харуулшад. Мүнөө тэдэ архидажа һуунад.

— Зай, бурханай хайраар һайн ябагты! Болгоомжотой ябагты, зүү? Замтнай наадатнай бэшэ, аюултай даа. Харгадангүй буугаат, харгадаагүй мордобот. Һэримжэтэй ябагты гэжэ дахин захинаб. Тээмэндэ, нэгэ англичанин Амараар доошолхо һанаатай һала барюулаад, замда гаран сасуу Николай Николаевич Муравьевой эльгээһэн сэрэгшэдтэ баригдашоо. Шаргал шара һахалыень адхажа ерээд лэ, каретэдэ һуулгажархёо...

«Аа... үнөөхи Кларк гэдэгынь байба ха юм. Тиигэбэл золгохоёо болибо гээшэбди», гэжэ Ранжуровай бодомжолхотой зэргэ һогтуушуулай дуулалдаха аалин намдуу оршон тойронние сошоожорхибо.

— Буряадууд дуулалдана бэшэ аал? — гэжэ атаман гайхаба. — Юун тухай дуун бэ?

— Үнөөхил уяндаа загаһан морид тухайгаа, — гэн, Ранжуров уралаа дорьбогод гүүлэбэ.

— Нюур нюураараа уулзашоогүйдөө гол тээшээ яарялши. Халта магад энэ бүдэнтыемнай танижа болохо... Үүр сайха дүтэлөө, эгээл хаһатнай ерээ.

— Ээ, һогтуушуул һохор нохой мэтэ бэзэ, хэниие таниха юм, — гэжэ Цыциков хоротойгоор хэлээдхибэ.

Зүүнэй тэнгэриин хормойн гэгээржэ эхилхэ багта тэдэнэр Амар мүрэндэ хүрэбэд. Баруунһаа үлеэһэн һалхинда далбага шархатаһан сахалиин далидал шаб-шаб сохин, онгосо харьялаа урасхалай хүсэндэ нэрбэгдэн, урагшаа шуумайба.

Оро үбдэг дээрээ зальбаран һуужа, наманшалхынгаа забһарта шэбэнэбэ:

— Му-андури (уһанай бурхан — **автор**) бидэниие хайрлыш! Аа, агуу Мангму мүрэн, бү уурлыш, шамда ерэһэндэмнай бү уурлыш!

Хасагууд газаршанайнгаа шэбшэлгые тооношьегүй янзатай, нишэ тиишээ харааша-лан һуунад. Тэдэ өөрын бурхантай ха юм. Уһан-хатан! Уһан-хатанай ашаар буряад хасагууд уһа голһоо, нуур сөөрэмүүдһээ загаһа дуран соогоо баридаг. Сагаан эдеэгээ тэнгэриин зүг бүхэн руу сүршөөд лэ, губшуураа татахадань хэрэгтэй загаһаниинь баригдадаг шуу. Харин мүнөө тэдэ губшууршье, гульмэшье абангүй гараа, ламанар загаһые уһанай хорхой, тэрэниие эдиһэн хүн элдэб үбшэндэ нэрбэгдэнэ гэжэ заадаг. Үнэншэһэн һүзэгтэн этигэдэг, үгышүүлынь үгы ааб даа.

Ранжуров энээн тушаа бодомжолон һуутараа түйсэтэй тарагаа гаргажа, Амар мүрэн дээгүүр сүршэбэ. Буряад ёһо заншалаа алдабал, эндүү бшуу. Холын харгыда гарагдаба гээшэ. Байгаали дэлхэйн хэшээгүйгөөр холо ошохогүйш. Илангаяа загаһан хэрэгтэй. Абажа ябаһан эдеэ хоолынь мэнэл дууһашаха. Гүрөөһэ агналгада саг хэрэгтэй. Харин энэ загаһа һарбагад гээд лэ баримаар юм ааб даа. Тиибэшье буряад хүн мяхагүйгөөр удаан ябажа шадахагүй. Теэд харин газарта хаагуур тэнэжэ агнахабши? Олоһон мяханшни үдэрэй халуунда гуташаха... Генерал-губернатор яг болзортоол мүрэнэй адагта хүрэхэ гэжэ захираа бэлэй. Энэ Оро загаһанда нилээд дүршэнхэй хүн ёһотой. Ранжуров түйсэеэ хабхаглаад, сумаа руугаа хэбэ.

— Нам тухай ямар саарһан байба хаб? — гэжэ Цыциков гэнтэ асууба.

— Мэдээжэ юм ааб даа, — гэбэ Ранжуров. — Троицкосавскһаа ерэһэн хадаа гадаадын хэрэгүүдэй албан зургаанһаа гэжэ тухайлмаар гээшэ. Алагша хүншни хариин гүрэнэй һэн туланъ иимэ юумэн болобо бшуу.

— Теэд Муравьев юундэ хэлэбэгүй һэм?

— Ээ, Дээдэ зэргэтэн тэрээн тухай дуулаагүй байгаа хаям. Тэрэнэй захиралта дүүргэжэ шадабалнай, шамайе хүлисэхэ байха. Ута гартай хүн ха юм даа. Хаантай ши бидэ хоёртол адляар хөөрэлдэдэг гэлсэгшэ.

— Орхил даа, хаантай хаанаһаа тиигэхэ юм бэ... — гэжэ Очирка маргаба.

— Атаманай хэлэһые дабтанаб, һанаанһаа абаад хэлэнэгүйб.

Санжи Чагдуров далбагын һүүдэртэ дабшалан һуунхай, нүхэдэйнгөө хөөрэлдөөе шагнасагаан, гааһаяа шорд-шард һоросогооно.

— Очирка! Өө, Очирка, — гэжэ тэрэ нүхэрөө ооглобо.

— Юун болооб?

— Тэрэ хорхойн хоол болоһон манжуураар яахашниб... Вот эндэл амиды манжууртай ʏулзашабал, яахабибди, энээн тухайл бодосогооe, — гэжэ Санжиин хэлэмсээр нүхэдынь эжэлүүдгүй бүүдэлзэгшэ эрье тээшэ хараадхибад. Нээрээшье, хэн мэдэхэб, төө тэрэ модоной гү, али шулуунай саана манжуурнууд буугаа тодхожорхёод, номоёо татажархёод, хүлеэжэ һуухадаа болонол...

Очирка ойр зуура нюдэеэ аняад һууба. Үглөөнэй хүйтэндэ бэень бээрэнэ. Танигдаагүй мүрэнэй һүрөөтэ урасхал, барбайн харлагша хоёр эрьень ямар бэ даа айдаһатай мэдэрэл түрүүлнэ. Юун тэдэниие хүлеэнэб? Юунэй түлөө энэ холын замда гарагдабаб?

Очирка шэнэхэн буугаа абажа, мэлигэрхэн сэмгыень, шабхыень эльбэсэгээнэ. Тиигэмсээрээ досоонь тэнюун, дэлгэр болоодхибо. Оо, энээниие манжуурнуудай сахюур буутай жэшэмээр аал? Тэдэнэй нэгэ буудатар, ши адагынь таба-зургаа дахин хүүюулжэрхихэлши.

Уданшьегүй барбагар хара үүлэдэй забһараар наранай элшэ харбажа, мүрэнэй долгид загаһанай хашарһан мэтэ сайбалзан миралзабад. Очиркада түрэл нютагаа ябаһан мэтээр һанагдаадхиба. Сүхэ нютагтань эгээл иимэ хуша модоор хушагдаһан хада уулануд бии ха юм. Мүн баһа Сэлэнгэ мүрэниинь эгээл иимэрхүү дошхон урасхалтай ха юм. Очирка өөрөөшье мэдэнгүй харайжа бодоод, буугаа толгой дээрээ үргэн, хашхаржархиба:

— О-го-го-го! Агуу Сэлэнгэ мүрэмни!

Газаршан Оро уһатанги нюдэеэ нюхаад, сошонгироор хэлэбэ:

— Энэшни агуухэ Мангму мүрэн гээшэл. Ноён лочын захиралаар таанадые хаана асарһанаа Оро һайн мэдэнэ.

— Лоча гээшэш хэн гээшэб?

— Ород хасагуудые лоча гэжэ манжуурнууд нэрлэдэг юм. Лоча тэдэнэрэйхеэр муухай золиг, шүдхэр ороолон гэһэн удхатай юм. Харин манайхяар лоча һайн заната хүн, нүхэр гэһэн удхатай юм, — гэбэ Оро.

Цыциков шангаар энеэгээд, һүхирбэ:

— Агуухэ Сэлэнгэ хатанжэымнай агуухэ Амар мүрэн-баатарта амар мэндээ хүргэлэй!

Ранжуров, Чагдуров, Цыциков гурбан далбагата онгосынгоо хушуунда ошожо зогсобод. Һалхинда хүлхытэрөө үлеэлгэһэн далбагатаяа тэмсэһэн мэтэ баханань уйтайгаар хахинана. Амар мүрэнэй хүсэтэ долгидые шууяатайгаар эсхэн, онгосо урагшаа шуумайна. Тэдэ Стрелкын Адагһаа холодожол ябанад. Мантан томо хадануудай оройе дэрлэһэн наранай элшэ оршон тойронние гэрэлтүүлжэ, ой тайга ямар бэ даа нэгэ сэдьхэлдэ дулаанаар, дүтөөр харагдаба.

Буряад хасагууд табадахи хоногоо мүрэниие уруудажа ябанад. Үүр сайха багаар хурса нюдэтэй Очирка Цыциков зүүн хойто зүгтэ түүдэбшын утаа обёоржорхибо. Тэдэ эрье тээшэ онгосоёо залаба. Һүүлээрнь далбагаяа буулгаад, хасагууд һэлюурдэжэ оробод.

Абяа анир хатанхайнууд һуунад. Аян замда мордоһонһоо хойшо нэгэшье хүниие золгоогүй бшуу. Зүгөөр уулзалга заатагүй болохо гэжэ хүн бүхэн дотороо хүлеэжэ, тэрээндэ бэлдэжэ ябаа. Бурхан хаража, дайсад бэшэ, харин нүхэднай энэ түүдэбшын дэргэдэ байһай даа.

— Гольда! Гольда! — гэжэ Оро хүхинэ. — Манай гольда.

— Хаанаһаа мэдэбэш? — гэжэ Очирка асууна.

— Утаагаарнь тухайлнаб. Энэш манай утаан.

Оро өөрынгөө бишыхан онгосо дээрэ гараба. Түүдэбшын дэргэдэ амгалан гольднуудай байбал, галтай сусалаар арбагайдахаш, дайсадай байбал, уһанай бухада адляар гурба дахин хашхаржархёорой гэжэ захибад.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

СПОРТ

Шатар

ИЮНЬДЭ ЭХИЛХЭ

Роберт Фишерэй, Анатолий Карповай хоорондо шатараар дэлхэйн түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөе 1975 оной июнь һарада эхилхээр хараалагдана гээд Шатарай уласхоорондын федерациин президент Макс Эйве Малайзида үнгэргэгдэһэн шатараар Ази түбиин түрүүшын чемпионатада хабаадахадаа мэдүүлээ гэжэ Рейтер агентствын корреспондент Пенангһаа мэдээсэбэ.

Хэрбээ Карповтай наадахаяа Фишерэй арсаа һаань, совет гроссмейстер дэлхэйн шэнэ чемпион болобо гэжэ соносхогдохо гээд Пенангда болоһон пресс-конференци дээрэ Эйве үшөө дахин баталаа.

Энэ мүрысөө үнгэргэлгэдэ хабаатай ФИДЕ-гэй ёһо гуримуудые Карпов нарийнаар сахиха юм гэжэ ФИДЕ-гэй президент тэмдэглээ.

* * *

Танюг агентствын корреспондентын Мехикэһээ дамжуулһанай ёһоор, дэлхэйн чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө 1975 оной мүрысөөе эмхидхэхэ гуйлтатайгаар Мексикэ Уласхоорондын шатарай федерацида (ФИДЕ) тусхайтаар хандаа гэжэ Мексикын Шатарай холбооной түрүүлэгшэ Мануэль Вега мэдүүлбэ.

1975 оной февралиин 17-до Амстердамда болохо заседани дээрэ мүрысөөе хаана үнгэргэхэ тухай шиидхэбэри ФИДЕ абаха байна. Буэнос-Айрес, Стокгольм, Пуэрто-Рико хотонууд мүрысөөе үнгэргэхэ тухай кандидатурануудаа дэбжүүлһэн байна гээд мэдээсэгдэнэ.

(ТАСС).

ТОБШОХОНООР

ШАЙБАТАЙ ХОККЕЙ. «Известия» газетын шанда хүртэхын түлөө СССР-эй ба Чехословакиин суглуулагдамал командануудай хоккеистнүүдэй гурбадахи наадан һаяхан Лужникидэ болобо. Эндэ манай спортсменүүд 3:4 тоотойгоор шүүгдэв. Түрүүшын уулзалгада совет хоккеистнүүд 6:3 тоотойгоор шүүгээ һэн. Хоёрдохи нааданда 3:3 тоотойгоор тэнсэһэн байгаа.

Энэ мүрысөөндэ Финляндиин суглуулагдамал команда Швециин хоккеистнүүдтэй хоёрдохёо уулзахадаа, 3:2 тоотойгоор илаа.

КОНЬКИ. Дүтын зайда урилдалгаар бүхэсоюзна мүрысөөн Медео гэжэ елүүр дээрэ үнгэргэгдэбэ. Эндэ Олимпиин чемпионка Людмила Титова (Москва) илажа гараба. Үхибүүтэй болоод, хоёр жэлэй турша соо мүрысөөндэ хабаадаагүй байһан, дүтын зайда урилдаалгаар ороной хоёр дахин чемпионка дахинаа эрхим үрэ дүнгүүдые туйлаба. Гурбан зайда үнгэргэгдэһэн урилдаанай һүүлээр дүрбэдэхи һуури эзэлжэ ябаһанаа мянган метрэй зайда урилдахадаа, 1 минута 26, 29 секундэ саг харуулжа, тэрэ түрүү һууреда гараа. Любовь Садчикова хоёрдохи һуури эзэлбэ. Горький хотын Валентина Комарова гурбадахи һууреда гараһан байна.

Ленинградай түлөөлэгшэ, дэлхэйн рекордсмен Александр Сафронов эрэшүүлэй дунда бултанһаа һурагүй булюу байһанаа харуулба — 156, 120 очко. Новосибирскын конькишан Сергей Бессонов — хоёрдохи, Ленинградай спортсмен Владимир Кащей гурбадахи һуури эзэлбэ.

ГИМНАСТИКА. Совет гимнастнууд австралиинхидта илангаяа һайшаагдаба. Эдэнэй мэргэжэл шадабаряа харуулхадань, хүн зон нэрьемэ альга ташалгаар угтаһан байна.

Ольга Корбудые хараха дуратайшуул угаа олон. Совет спортсменүүдэй үндэр мэргэжэл шадабари тухай хөөрэһэн олон гэрэл зурагууд, статьянууд нютагай хэблэлдэ толилогдоо.

(ТАСС).

УНШАГТЫ, һонирхохол байхат

БУХАРАДАХИ «ХЭЛТЫШЭҺЭН» ҺУМЭ СЭХЭЛЭГДЭБЭ

УЗБЕКИСТАНАЙ дэбисхэр дээрэхи эртэ урдын 332 хушөө гүрэнэй харуул доро байдаг юм. Үе сагай һандаргахы нүлөөнһөө эдэниие сахин хамгаалхын, һэльбэн шэнэлхын тула жэл бүри ехэ мүнгэн һомологдодог байна. Һүүлэй жэлнүүдтэ Гаукушон гэдэг архитектурна ансамбльда ородог Бухарадахи һүмые сэхэлэлгэ хадаа Узбегэй һэльбэн заһалгашадай нилээд ехэ хүдэлмэриин нэгэниинь болоно.

Дүрбэн жэлэй урда тээ энэ һүмэ хэлтын нэгэһэн байгаа. Тэрэ 58 сантиметр шахуугаар хэлтышоо һэн. Хирпиисээр баригдаһан һүмын ханын тииһэ ехээр эбдэрһэниинь ойлгогдоногүй.

Хэлтышэһэн һүмые сэхэлхэ гэһэн хүдэлмэри Ташкентын эрдэмэй-һэльбэн шэнэлэлгын мастерскойдо даалгагдаһан байна. Һэльбэн шэнэдхэлгын проект хүтэлбэрилхыень Ташкентын политехническэ институдай барилгын факультедэй багша, инженер Ефим Новигые уряа һэн.

Һууриинь шэнжэлэлгын дүнгүүдые хаража узэһэнэйнгөө һүүлээр Ефим Новик энэ һүмые сэхэлхэ эгээлэй юрын, онсо янзын проект зохёоһон байгаа. Бүри ехээр хэлтышэхэгүйнь тула һүмын ханые гурбан талаһаань тросоор татажа, сэхэлэн бэхилбэ. Тиин бетоноор һуури табихые дурадхаа. Энэнэй тула талмайень хэдэн хуби болгожо хубааба. Тиигээд бетон һууриин ба һүмын хоорондо элһэтэй мэшээгүүд табигдаба. Удаань, һүмые сэхэлээд байһан тросуудай табигдахадань, мэшээгүүд дараган, тэһэ һүрэжэ, досоохи элһэ хайрынь аргааханаар гоожожо, энэ һүмэ сэхэрэн һууһан байха юм.

ВИТРИНЭ СООХИ ВЫСТАВКЭ

СОФИ хотые Пловдивтай холбодог дардам харгы дээрэхи «Габровница» гэжэ багахан ресторанай витринэ аяншалагшадай анхарал ехээр татадаг юм. Дэлхэйн 50 гаран оронһоо иишэ асарагдаһан 1500 шахуу зуруулай торхо эндэ табигдаһан хай.

Ресторанай хүдэлмэрилэгшэ Иван Спасов тэрэниие суглуулһан байна. Ирагта, Ирандa, Сиридэ, Иорданида, Турцида, СССР-тэ, США-да, Японидо ба бусад оронуудта бүтээгдэһэн зуруулай торхонууд тэдэнэй дунда бии. Иван Спасовай суглуулһан өөрсэ янзын «уран зурагай галерей» бүлэг бүлэг болгожо хубаарилагдаһан хай. Болгари тухай, спортын зүйлнүүд ба харгы замай тэмдэгүүд тухай хөөрэһэн бүлэгүүд эндэ бии.

КАНАРЕЙКЭНҮҮДЫЕ ХУДАЛДАНА

ҺҮҮЛЭЙ жэлнүүдтэ шэнэ үүлтэрэй канарейкэнүүдые үсхэбэрилэн бии болгохо талаар Перугай орнитологууд ехэ алжалта туйлаа. Канарейкэнүүдэй дунда үнгэргэгдэһэн «гоё һайханай конкурсдо» Перугай канарейкэ нэгэдэхи һуури эзэлээ һэн. Энэ конкурс нёдондо жэл Буэнос-Айрес хотодо үнгэргэгдөө бэлэй. Байгша ондо Лимэдэ үнгэргэгдэһэн конкурсдо Перугай канарейкэ шубуун эгээн лэ ирагуу һайхан хоолойтой байһаараа шалгарба. Канарейкэнүүдые үсхэбэрилхэ мэргэжэлтэдэй национальна нэгэдэл эмхидхэгдэн байгуулагдаа.

Һаяар шэнэ үүлтэрэй эдэ шубуудые ондоо оронуудта худалдалга үргэнөөр дэлгэрхэ. Канарейкэ шубуудые худалдаха тухай захилнуудые Перугай орнитологууд олон оронуудһаа абаһан байха юм.

ҺОНИН ОЛДОШО

ДАЛАЙН гүн оёорые шэнжэлэгшэд Малагада, Испаниин урда эрьенүүд шадар, һонин юумэ олобо. Багсаахада, 17 зуун жэлэй урда тээ баригдаһан онгосын уһанда шэнгэһые шэнжэлхэ үедөө Диана гэжэ эхэнэр бурханай мрамораар хэгдэһэн дүрсые олоһон байна.

Метр хахад үндэртэй энэ дүрсын баруун хүл гэмтээдэһэн, толгойнь таһаршаһан байха юм. Гэбэшье, мэргэжэлтэдэй һанамжын ёһоор, үлэлэн хэлтэрхэйнүүдээрнь энэ скульптурые һэльбэн шэнэлжэ болохо

Тэрэ Малага шадархи Бенальмаден хотын музейдэ табигдаха юм.

(ТАСС).

БЕЛОРУССИИН ССР. Барановичи хотын Соёлой байшангай «Юрочка» гэжэ хатарай ансамбль харагнадай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэдэг юм. Энэ коллектив Москвада, Белоруссиин олон хото городуудаар ябажа наада харуулһан байха. Гадна уран һайханай бүлгэмэй артистнуудай хатарые Чехословакиин, Польшын хүн зон һонирхон харапан байна.

Ансамбль мүнөө шэнэ программа бэлдэжэ байнхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ансамблиин хатар.

ТАСС-ай фотохронико.

Хилын саанаһаа

· телефон · телеграф · радио

ПРОЛЕТАРСКА ҺАНАЛАА НЭГЭДЭЛГЫН ТУГ ДОРО

СОФИ. Болгариин «Работническо дело» газетэ «Пролетарска һаналаа нэгэдэлгын туг доро» гэһэн гаршагтай түрүү бэшэг толилбо. Манай түбиин аха дүү партинуудай түлөөлэгшэдэй бэлэдхэлэй уулзалга марксизм-ленинизмын ба пролетарска интернационализмын туг доро нэгэдэлээ улам бэхижүүлхые Европын коммунистнуудай хүсэжэ байһые элирхэйлэн баталаа гээд түрүү бэшэг соо хэлэгдэнэ. Уласхоорондын шахардуу шанга байдалай һулархада, дэлхэй дээрэ һайн хубилалтанууд боложо байна гээд газетэ бэшэнэ. Социалис хани нэгэдэлтэ оронууд, нэн түрүүн Советскэ Союз, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев эб найрамдал ба дэбжэлтэ хангаха айхабтар ехэ үүргэ дүүргэнэ.

БЕРЛИН. Аха дүү партинуудай түлөөлэгшэдэй Будапештдэ болоһон уулзалгын дүнгүүд һайн байна гэжэ «Нойес Дойчланд» газетэ тэмдэглэнэ. Европодохи байдалай гол шухала асуудалнуудаар тэрээндэ хабаадагшад һанамжануудаа хэлсээ.

ВАРШАВА. Польшын хэблэл Будапештдэхи уулзалгын дүнгүүд тухай материалнуудые «Һанал бодолынь нэгэн адли», «Үгэеэ ойлголсолгын ба пролетарска интернационализмын оршон байдалда», «Эб найрамдалай, аюулгүй байдалай, ниитын дэбжэлтын түлөө тэмсэлдэ» гэһэн гаршагууд доро толилбо.

ПРАГА. Будапештдэ болоһон бэлэдхэлэй уулзалга, урда тээнь Варшавада болоһон уулзалгадал адли, пролетарска интернационализмын хүсэнүүдэй булюу байлгын оршон байдалда үнгэрөө гээд Чехословакиин «Руде право» газетэ тэмдэглэнэ. Европын коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй нэгэдэлдэ хёмороо татахые һэдэдэг бүхы хүсэнүүдтэ — империализмда, маоизмда гү, али оппортунизмын бусад зүйлнүүдтэ шанга харюу сохилто үгтэһэн байна.

БЕЛГРАД. СКЮ-гэй ЦК-гай Президиумэй гүйсэдхэхэ комитедэй секретарь А. Грличков «Политика» газетын корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө, иигэжэ мэдүүлээ: «Будапештдэ болоһон уулзалга Варшавада хэгдэһэн һайн үндэһэ һууритай, ехэ бэлэдхэлтэй байба. Будапештдэ үнгэргэгдэһэн хөөрэлдөөнүүд Европодо эб найрамдал, аюулгүй байдал хангахын түлөө, харилсаа холбоо тогтоохын, социальна дэбжэлтэ туйлахын түлөө тэмсэлдэ саашадаа хамтааран хүсэ шадалаа элсүүлхэ таарамжатай һайн аргануудай бии байһые баталба».

(ТАСС).

ДЕЛИ

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ, ХАРИЛСАА ХОЛБООНОЙ ЗАМ

ТАСС

Бата эб найрамдал, аюулгүй байдал хангахын, харилсаа холбоо хамтааран тогтоохын түлөө тэмсэхэ гээшэ Азиин оронуудай гол зорилго болоно. Ази түбидэ империализм ахир тулюур байдалда орожо байна гээд Индиин Национальна конгресс гэдэг хүтэлбэрилхы партиһаа парламентын гэшүүн, Эб найрамдалай ба һаналаа нэгэдэлгын бүхэиндиин эмхиин генеральна секретарь Амрит Нахата, ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө, мэдүүлээ.

Совет-американ харилсаанай, Европодохи политическэ байдалай һайжаралга уласхоорондын шахардуу шанга байдал һуларуулха, Ази түбидэ эб найрамдал хангаха бата бэхи үндэһэ һуури табижа байна гээд тэрэ саашадаа тэмдэглэбэ. Ази түбиин бүхы оронууд хэзээ нэгэтэ колониальна дарлалта мүлжэлгэ доро байһан дэрэһээ бэеэ дааһан байдалай, хүгжэлтын замда гарахые оролдоно гэжэ тэрэ хэлэбэ. Азиин оронуудай нэгэдээд байгаа һаань, бэеэ даапан байдалай замда гаралгань түргэдхэгдэхэ байна гэжэ Амрит Нахата мэдүүлээ.

ДАМАСК

ПРОТОКОЛДО ГАР ТАБИГДАА

ТАСС

Экономическа, техническэ харилсаанай талаар совет-сириин саг үргэлжын комиссиин хоёрдохи заседани эндэ боложо, СССР-эй ба Сириин хоорондохи экономическа али бүхы харилсаанай асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

Гадаадын экономическа харилсаа холбооной талаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ С. А. Скачков, САР-ай түсэблэлгын хэрэгүүдые эрхилдэг гүрэнэй министр Н. Нуралла хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүд тухай протоколдо гар табихадаа, СССР-эй ба Сириин хоорондохи хани харилсаае саашадань хүгжөөхые хүсэжэ байһанаа мэдүүлбэд. Энэнь хоёр ороной арадуудай аша туһада харюусаха байна.

БОНН

Р. Арисмендиие сүлөөлхэ

ТАСС

Уласхоорондын коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй элитэ мэдээжэ ажал ябуулагша, Уругвайн Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь Родней Арисмендиие шорон түрмэһөө сүлөөлхэ эрилтэ Баруун Германиин коммунистнууд табиба.

Германиин Компартиин орган — «Узере цайт» газетэ Р. Арисмендиие сүлөөлхын түлөө тэмсэхэдээ, тэрэ Уругвайн хүдэлмэришэн ангиин элитэ мэдээжэ хүтэлбэрилэгшэ, нугаршагүй сэхэ революционер, хархис хүсэнүүдтэ эсэргүү, демократиин ба эб найрамдалай түлөө тэмсэлшэ болоно гэжэ тэмдэглэнэ.

МЕХИКЭ

МЕКСИКЫН КОММУНИСТНУУДАЙ КОНФЕРЕНЦИ

ТАСС

Мексикын Коммунис партиин национальна конференци эндэ болобо. 1973 ондо болоһон XVI съездын һүүлээр партиин хэһэн ажал ябуулгын дүнгүүдые согсолоод, орон доторхи политическэ байдалые хаража үзөө.

Эрхынгээ түлөө ажалшадай тэмсэлдэ коммунистнууд улам эдэбхитэйгээр хабаададаг болоо гэжэ конференци тэмдэглэбэ. Ажалшадай эрилтэ хүсэлэнгүүдэй үндэһөөр хүдэлмэришэнэй хүдэлөөе нэгэдүүлхын тула Компарти бүхы хүсэ шадалаа, хүсэлэл оролдолгоёо элсүүлхэ юм.

ХАНОЙ

АРМИИН ОЙ—АРАДАЙ ҺАЙНДЭР

ТАСС

Зэбсэгтэ хүсэнүүдэйнгээ гушан жэлэй ойе вьетнам арад тэмдэглэжэ байна.

Декабриин 22-то ДРВ-гэй ниислэл хотын стадион соо хүн зон олоороо суглараба. ВНА-гай, арадай ополчениин элдэб түрэлэй сэрэгүүд жэгдээр алхалан, талмай дээгүүр үнгэрбэ. ДРВ-гэй президент Тон Дык Тханг, ПТВ-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь Ле Зуан, ДРВ-гэй Национальна суглаанай саг үргэлжын комитедэй түрүүлэгшэ Чыонг Тинь, премьер-министр Фам Ван Донг, национальна оборонын министр Во Нгуен Зиап болон парти, правительствын бусад хүтэлбэрилэгшэд Түбэй трибуна дээрэ байгаа.

Вьетнамай Арадай армиие республикын үндэр дээдын шагналаар, — «Алтан одон» гэжэ орденоор шагналга энэ һайндэрэй гол үшар болоһон байна. Революционно баатаршалга гаргаһанай түлөө, Эхэ орондоо бэеэ үгэнги, арад зондоо үнэн сэхэ байһанай түлөө энэ үндэр дээдын шагналда хүртөө. Революциин, мүн Эхэ оронойнгоо бэеэ дааһан байдалай ба эрхэ сүлөөгэй хэрэгтэ Вьетнамай Арадай армиин ехэ хубитаяа оруулһые үндэһөөр сэгнэһэнэйнь түлөө национальна оборонын министр Во Нгуен Зиап вьетнам сэрэгшэдэй үмэнэһөө партидаа, гүрэндэ баяр баясхалан хүргэбэ.

МАДРИД

Испаниин шорон түрмэнүүдтэ тамалагдана

ТАСС

Политическэ үзэл бодолойнгоо түлөө 2 мянга гаран хүн Испаниин шорон түрмэнүүдтэ тамалагдан хаагдажа байна. Демократическа юрын эрхэнүүдээ хэрэглэхые һэдэһэнэйнь түлөө хүнүүдые барижа хаана гээд гэгээрэлэй министр байһан, «Үнэн зүб ябадал ба эб найрамдал» гэһэн комиссиин түрүүлэгшэ Хоакин Руис Хименес эндэ үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ мэдүүлээ.

Политическэ үзэл бодолойнгоо түлөө түрмэдэ хаагдагшадые сүлөөлхэ эрилтэтэй, Испаниин 160 мянган хүнэй гар табилгатай тус комиссиин документ Мадридай архиепископ, кардинал Висенте Энрике-и-Таранкондо барюулагдаа гээд тэрэ хэлэбэ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. РСФСР-эй Верховно Соведэй сесси тухай информационно мэдээсэл. «Эхэ оронойнгоо һалбаран хүгжэхын түлөө» — СССР-эй Верховно Соведэй делегадуудтай уулзалга тухай.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Колхозоймнай ажабайдал хубилан һайжараа» — Б. Линхоевой статья. «Дүй дүршэлые шэнжэлэлгэ — түсэбэй эшэ үндэһэн» — А. Касьяновагай статья.

Гурбадахи хуудаһанда. «Арадай аман үгын абдарһаа» — В. Найдаковагай статья. «Нуга сабшалангай баян ургасын түлөө» — В. Кусовай корреспонденци.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Элдэб һонин.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 18.00 — Дамжуулгын программа. 18.05 — Һурагшадта «Хонхо» — телевизионно журнал (буряадаар). 18.25 — «Сибирь» — экран дээрэ» — киножурнал. 18.35 — Телевизионно һонин.

«Орбита». 19.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 19.30 — Липецк хотын профсоюзай, соёлой ордоной дуу хатарай ансамблиин концерт. 19.50 — Түсэбтэ табан жэлэй барилганууд. 1974 ондо ашаглалгада орохо барилганууд. 20.35 — «Морские ворота» — телевизионно уран һайханай фильмын 1-дэхи сери.

Редактор **Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.**

□«БУРЯАД ҮНЭН»□ 1974 оной декабриин 25. □ 4-дэхи хуудаһан □ Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР Н-01648. Заказ № 10444